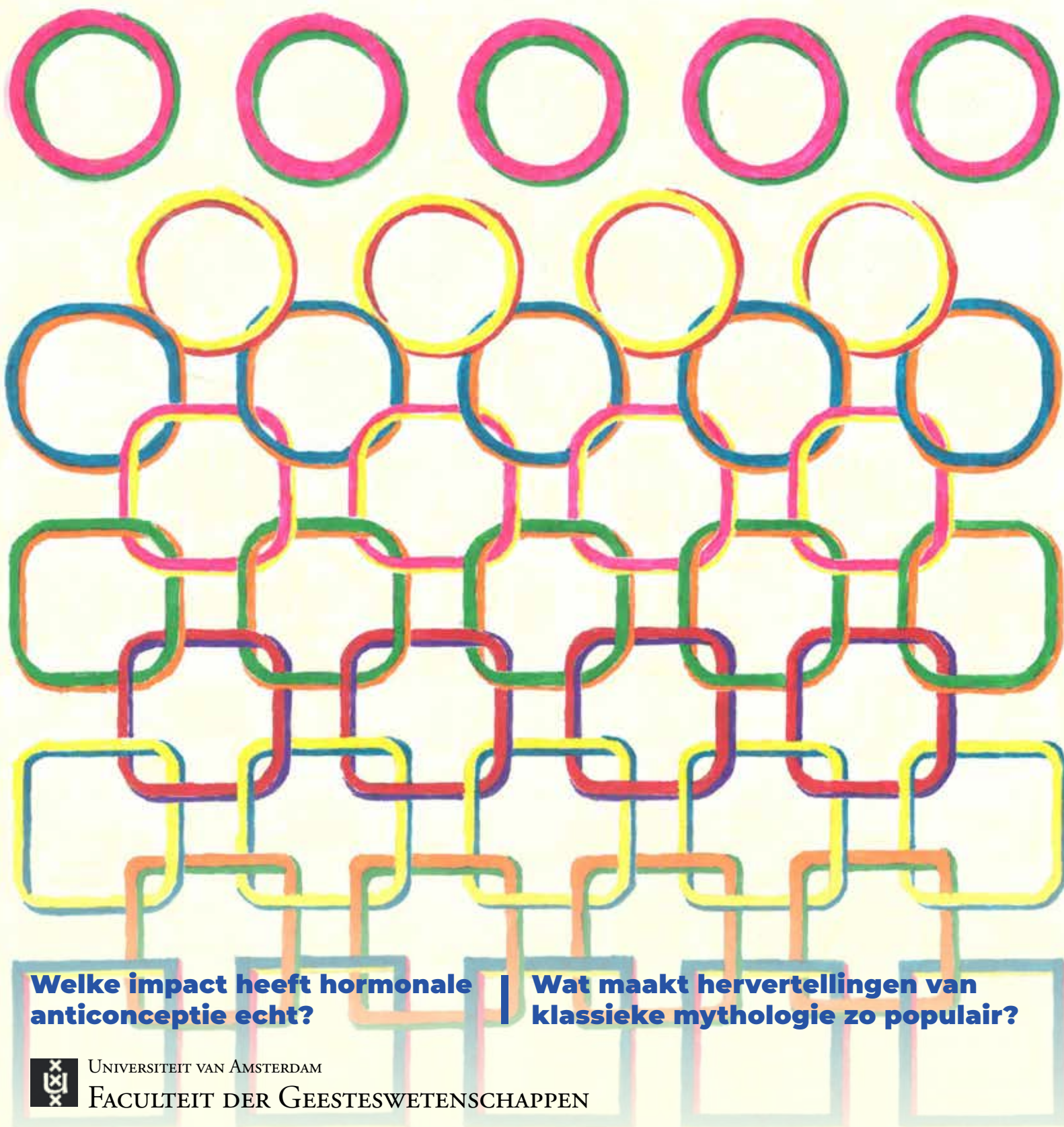

BABEL.

februari 2023
Jaargang 31
Nummer 04

Welke impact heeft hormonale anticonceptie echt?

Wat maakt hervertellingen van klassieke mythologie zo populair?

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN

Eindredacteurs gezocht!

Babel zoekt eindredacteurs die foutjes in de teksten opsporen en precies te werk gaan. Kijk voor alle vacatures op www.babelmagazine.nl/vacatures

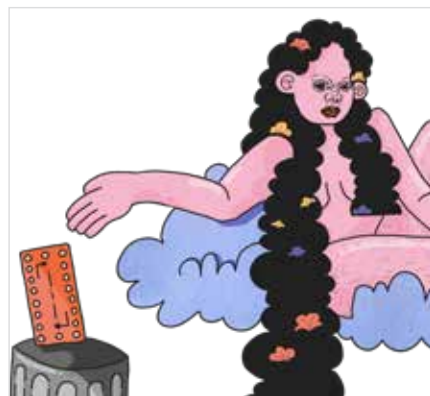
Beeld /// Romy Veeken

IN DE GEEST VAN
Foucaults *parrèsia* 04

TALIGE WENDING
Vertalingen bestaan niet 12

IN GESPREK
hormonale anticonceptie 14

03. HOOFDREDACTIONEEL • door Jens van der Weide /// **04. IN DE GEEST VAN FOUCAULT** • door Sophie Meijer /// **07. COLUMN** • door Afra van Ooijen /// **08. INTERVIEW MET JACQUELINE KLOOSTER** • door Kevin Hoogeveen /// **10. GEZIEN: ESCHERS METAMORFOSEN** • door Loïs Blank /// **12. TALIGE WENDING: VERTALINGEN** • door Edgar Alberts /// **14. IN GESPREK OVER HORMONALE ANTICONCEPTIE** • door Dieuke Kingma /// **17. COLUMN** • door Loïs Blank /// **18. ESSAY: ARABISCHE SHORT-STORIES** • door Maartje Stam /// **20. GEDICHTEN** • door Teuntje Ott /// **22. MOKUM: HET MONSTER OP DE FIETS** • door Jens van der Weide /// **24. ESSAY: SCHOONHEIDSIDEALEN** • door Eline van Huizen /// **26. MOKUM: DE TRANSFORMATIE VAN AMSTERDAM** • door Afra van Ooijen /// **28. TALIGE WENDING: OVIDIUS' MORPHEUS** • door Jens van der Weide

Lieve *Babel*-lezer,

Met de vers ingeleverde opdrachten van het derde blok kunnen we januari uitzwaaien. De december-comedown, een verwarrend derde studieblok die over is gegaan in een blauwe maandag en een Blauwe Maandag. En dat allemaal met kutweer. Enfin, niet mijn favo maand en zeker niet de beste start van een kalenderjaar. Februari, daarentegen, voelt pas echt als een frisse start. Nieuw semester, nieuwe kansen. Ook voor de moedige mens die nog goede voornemens durfde uit te spreken maar er toch een *Damp January* van heeft gemaakt: begin gewoon lekker in februari. Voor *Babel* zijn kleine aanpassingen of verbeteringen even niet genoeg. Nee, *Babel* pakt het in februari groots aan: het thema is namelijk 'metamorfose'.

In de rubriek 'in de geest van' bespreekt Sophie Michel Foucaults *Parrèsia*, oftewel: het vrijmoedig spreken van de waarheid. Jezelf transformeren en op de juiste manier voor jezelf zorgen zijn belangrijke voorwaarden om de waarheid te spreken, meent Foucault, maar hoe werkt dat precies? Afra's column gaat over die ongemakkelijke *make-over*-programma's van vroeger. Voor het interview van dit nummer sprak Kevin dr. Jacqueline Klooster over haar onderzoek naar de populaire hervertellingen van mythen uit de Oudheid vanuit een vrouwelijk perspectief. Vanuit Italië schrijft Loïs over de drie Metamorfofen van Escher die ze heeft bewonderd tijdens een tentoonstelling in Florence.

In een uitgebreide 'talige wending' schrijft Edgar over de problemen die een vertaler tegenkomt en waarom die voor jou ook belangrijk zijn. Dieuke onderzoekt de uiteenlopende transformaties die mensen ondergaan na het beginnen of stoppen met de anticonceptiepil. Vervolgens blikt Loïs in haar column terug op de middelbare school en hoe het kan dat de eerste vier regels van Ovidius' *Metamorfofen* nog steeds in haar geheugen gebrand staan. Maartje schrijft over wat we zouden kunnen leren van Syrische short stories. Teuntje schreef twee gedichten over het veranderen in een ander, het afzetten van je masker en naar je eigen identiteit verlangen.

In de rubriek 'Mokum' schrijft Jens over de gedaanteverwisseling die hij ondergaat zodra hij op de fiets stapt. In haar debuut schrijft Eline over veranderende schoonheidsidealen en waarom het 'lichaam als trend' een probleem is. Afra schrijft over hoe ze Amsterdam heeft zien veranderen door de jaren. Jens doet uiteindelijk het licht uit met een 'talige wending' over een bijzondere uitdrukking die we dankzij een van Ovidius' personages mogen gebruiken.

Voor iedereen die het nodig heeft: moge het nieuwe semester voor jou een metamorfose betekenen!

Veel liefs,
Kevin en Jens

Babel, Maandblad voor de Faculteit der Geesteswetenschappen, Spuistraat 134, kamer 2.01F, 1012 VB Amsterdam, babel-fgw@uva.nl

Hoofdredactie
Kevin Hoogeveen en Jens van der Weide

Redactie
Edgar Alberts, Loïs Blank, Eline van Huizen, Dieuke Kingma, Sophie Meijer, Afra van Ooijen, Teuntje Ott, Maartje Stam en Santi Wester

Eindredactiecoördinatie
Jolien de Graaf

Eindredactie
Jolien de Graaf, Laura Overheul, Tammie Schoots, Santi Wester en Lisanne de Zee

Beeldcoördinatie
Bert Slenders

Coverbeeld
Nina Teule

Fotografie
Sietske Arnoldus, Sjoerd Baerts

Illustraties
Winonah van den Bosch, Bob Foulidis, Fieke de Groot, Jolan Lammertink, Mila Milošević, Lesine Möricke, Bert Slenders, Nina Teule, Romy Veeken en Susanne de Visser

Webredactie
Mila Milošević

Redactieraad
Sarah Beeks, Reinier Kist, Everdien Rietstap en Thomas Rueb

Vormgeving
Luke van Veen,
www.lukevanveen.com

Druk
drukpartnerszuid
www.drukpartnerszuid.nl

Vind ons leuk

www.babelmagazine.nl

Zie ons archief op de UvA-website van *Babel*. Je vindt ons in de A-Z lijst van je opleiding.

De sleutel tot de waarheid volgens Foucault

Iedereen kent zijn eigen waarheid over verschillende onderwerpen: ik hou enorm van schrijven, maar mijn buurvrouw vindt dat misschien helemaal niet leuk. Michel Foucault, een van de meest invloedrijke filosofen van de twintigste eeuw, zag het spreken van de waarheid als een specifieke activiteit of rol waar veel voorwaarden, omstandigheden en verplichtingen aan hangen.

Het is eenvoudig om waarheden van anderen over te nemen, zeker in het digitale tijdperk waarin iedereen zijn of haar mening zonder enige moeite kan verspreiden. Maar, om tot de echte en persoonlijke waarheid te komen, moeten mensen volgens Foucault eerst aan zichzelf werken.

Tekst /// **Sophie Meijer** Beeld /// **Susanne de Visser**

Foucaults definitie

Foucault noemt het spreken van de waarheid *parrèsia*: ‘een verbale activiteit waarmee de spreker zijn persoonlijke verhouding tot de waarheid tot uitdrukking brengt en zijn leven riskeert omdat hij het spreken van de waarheid erkent als een plicht om anderen (en zichzelf) te verbeteren of te helpen’. Foucault probeert daarbij niet de term ‘waarheid’ te definiëren of de subjectiviteit daarvan te onderzoeken: het gaat Foucault om het spreken van de waarheid als praktijk door het subject over zichzelf.

Om de toehoorders in staat te stellen precies te begrijpen wat de *parrèsia* (de waarheidspreeker) denkt, wordt de parrèsiaist geacht zijn gedachten volledig en nauwkeurig uit te spreken. Met parrèsia drukt de parrèsiaist zijn eigen mening uit en probeert alle retorca, de kunst van het overtuigen, te vermijden. Deze trucjes verhullen namelijk wat hij denkt. De parrèsiaist kiest in eerste plaats een relatie tot zichzelf en ziet zichzelf liever als iemand die de waarheid spreekt dan als iemand die niet oprecht is tegenover zichzelf.

Zelfzorg en zelfkennis

In *Le Courage de la Vérité* bouwt Foucault verder op zijn eerdere analyse van het subject waarin hij de waarheid spreekt over zichzelf zoals uiteengezet in de vorige paragraaf. Hij bespeurde de constante neiging van de parrèsiaist om de praktijken van het spreken van de waarheid over het ‘zelf’ te relateren aan een centraal punt, namelijk: het Socratisch principe van ‘zelfkennis’. Zelfkennis houdt in dat een persoon weet waarom, waarvoor en hoe je zorg draagt voor jezelf. Je moet je eigen leefregels hebben en deze onthouden en toepassen.

Het spreken van de waarheid werd door Foucault gezien als implementatie van het begrip zelfkennis. Zoals eerder benoemd, gaat het

De parrèsiaist kiest in eerste plaats een relatie tot zichzelf en ziet zichzelf liever als iemand die de waarheid spreekt dan als iemand die niet oprecht is tegenover zichzelf

Foucault niet om het spreken van de waarheid over een ander, maar over het subject dat de waarheid spreekt over zichzelf. Er heeft volgens Foucault een verschuiving plaatsgevonden van het vertellen van de waarheid aan anderen naar het vertellen van de waarheid aan jezelf. Foucault zag, in zijn zoektocht naar de oorsprong ervan, zelfkennis als uitvloeisel van een ander principe, namelijk: ‘zelfzorg’.

We willen onszelf kennen, omdat we daardoor voor onszelf kunnen zorgen. Zelfzorg houdt in dat een persoon de omstandigheden waarin hij leeft leert kennen, zijn doelen kent en dominante principes en gedragsregels herkent. Het is van belang dat een persoon zijn eigen emoties kan beheren en de juiste middelen hanteert voor de juiste doelen. Met deze kennis op zak ben je in staat voor jezelf en voor anderen te zorgen.

Om de relatie tussen zelfkennis en zelfzorg te illustreren, geeft Foucault een voorbeeld uit de pseudo-Platoonse dialoog *Alcibiades Maior* tussen Socrates en de Atheense politicus Alcibiades. Socrates vervult in dit verhaal de parrèsiaistische rol.

Alcibiades wordt door vrienden en aanbidders geleid in hun pogingen zijn goedkeuring te winnen. Socrates daarentegen, riskeert in de dialoog de woede van Alcibiades door het volgende idee te opperen: Alcibiades zal eerst zichzelf moeten leren kennen voordat hij kan bereiken wat hij zo graag wilt, namelijk: de eerste Athener worden om Athene te regeren en machtiger te worden dan de koning van Perzië. Als hij zichzelf niet kent en dus niet voor zichzelf kan zorgen, aldus Socrates, zal hij niet in staat zijn om voor de Atheners te kunnen zorgen en de waarheid te kunnen spreken.

Een persoon onderzoekt zichzelf volgens Foucault dus niet alleen vanuit het principe van zelfkennis, maar doet dit ook door middel van praktische oefening en training waardoor hij of zij voor zichzelf kan zorgen. Foucault beschrijft deze training als een spirituele bezigheid die tot een transformatie van het zelf kan leiden en de deur naar de waarheid kan openen.

Levenskunst en kritiek

Mensen wisselen de hele dag persoonlijke waarheden uit: ik vertel aan mijn collega's dat de lunch op de zesde verdieping vandaag niet lekker is, maar mijn collega's spreken na de lunchpauze juist lovend over het eten. Waarheden kunnen op deze manier als simpel worden aangezien. Maar, als parrèsia in relatie staat tot het domein van de filosofie, verandert het volgens Foucault in een levenskunst. Met levenskunst bedoelt Foucault geen kunstwerk in de vorm van een schilderij, maar een manier van leven.

Het begrip zelfzorg stamt uit de tijd van Plato's leermeester, Socrates. Voor Socrates was het aannemen van een kritische houding ten opzichte van jezelf en een ander van groot belang voor zelfzorg. Het voeren van een Socratisch gesprek, steeds nieuwe vragen stellen waar steeds moeilijker antwoord op te vinden is, zorgt er dan ook voor dat

men zichzelf uitdaagt kritisch na te denken. Volgens Foucault was het doel van een dergelijk gesprek men te stimuleren steeds meer zelfkennis op te doen.

Volgens Foucault werd in de geschiedenis van de filosofie de zelfkennis als belangrijker gezien dan de zelfzorg. Foucault probeert de focus op de zelfzorg te herstellen. Het is belangrijk om te benoemen dat zelfkennis door middel van praktijken van zelfzorg in de Griekse oudheid fundamenteel een spirituele praktijk was. Het terugbrengen van de zelfzorg houdt niet alleen in dat men terug moet keren naar een bepaalde manier van kennen, maar ook naar een bepaalde manier van zijn.

Het zorgen voor jezelf belooft dus niet alleen toegang tot de waarheid, maar het vraagt ook van iemand te riskeren wat hij denkt wat waar is en dus te riskeren wat hij is

Transformatie of iteratie?

Zelfzorg is volgens Foucault een set van praktijken: iets waar aan gewerkt wordt, iets wat herhaald wordt en iets wat geoefend moet worden. Zelfzorg is een habitus die je jezelf aanleert. Het zorgen voor jezelf belooft dus niet alleen toegang tot de waarheid, maar het vraagt ook van iemand te riskeren wat hij denkt wat waar is en dus te riskeren wat hij is. Foucault noemt het herhalen en het oefenen van de set van praktijken spiritueel, omdat de praktijken een wijziging aanbrengen in het 'zijn' van een persoon. De waarheid is namelijk niet aan een persoon gegeven, maar deze moet verdiend worden. De wijziging in het zijn, duidt Foucault aan als een 'transformatie'.

Alhoewel ik het eens ben met Foucault wanneer hij zegt dat de waarheid geen gegeven is en dat een persoon door Socratische gesprekken te voeren riskeert wat hij of zij denkt, vind ik dat het woord transformatie een grens oplegt aan het kennen van de waarheid. Foucaults theorie lijkt te veronderstellen dat mensen na de transformatie die zij doormaken naar aanleiding van zelfkennis en zelfzorg tot de waarheid komen en dat deze waarheid definitief is. Het lijkt erop dat mensen volgens Foucaults theorie slechts een transformatie kunnen ondergaan en zij de waarheid die vervolgens kenbaar wordt gemaakt aan moeten houden als een feit. Dit vind ik betwistbaar, zeker als het gaat om persoonlijke waarheden waar Foucault constant over spreekt.

Foucault geeft aan waarheid niet te willen definiëren, maar dat het gaat om het spreken van de waarheid als praktijk door het subject over zichzelf. Als we Foucaults theorie volgen en we ervan uitgaan dat persoon A volgens Foucaults stappenplan is 'getransformeerd', dan wordt de waarheid waar persoon A op dat moment toegang tot heeft wél gedefinieerd, namelijk: deze waarheid is dé waarheid en is juist. Dit kan met een voorbeeld weerlegd worden.

Persoon A kan vandaag de dag de waarheid aannemen dat hij of zij filosofie niet interessant vindt en hier niet meer over wil leren. Na een diepgaand en overtuigend (Socratisch) gesprek te hebben gehad met persoon B, die overtuigend betoogt dat filosofie het meest interessante vak is dat er bestaat, zou persoon A een andere waarheid aan kunnen nemen, namelijk: ik vind filosofie interessant. Persoon A heeft een kritische houding aangenomen richting zijn of haar eigen waarheid en heeft besloten dat deze niet langer geldt. Dit betekent echter niet dat deze waarheid altijd aangehouden zal worden. Eenzelfde situatie zou persoon A er weer van kunnen overtuigen dat filosofie toch niet zo interessant is als hij of zij dacht.

Het woord transformatie zou vervangen kunnen worden door 'iteratie' of de limiet op de hoeveelheid transformaties zou kunnen worden opgeheven. Het begrip iteratie geeft geen limieten aan en geeft mensen de ruimte om zich te bedenken. Men kan, als het om persoonlijke waarheden gaat, constant wijzigingen aanbrengen die worden veroorzaakt door zelfreflectie, Socratische gesprekken, onderzoek en talloze andere invloeden.

Zelfzorg is volgens Foucault een set van praktijken: iets waar aan gewerkt wordt, iets wat herhaald wordt en iets wat geoefend moet worden

Zelfzorg en zelfkennis kunnen veranderingen teweegbrengen, dat is zeker. Socratische gesprekken zorgen ervoor dat mensen te maken krijgen met verschillende meningen en waarheden over een onderwerp. Dit kan veranderen. Je zou dat proces als transformatie kunnen zien als er inderdaad slechts één keer van waarheid veranderd kan worden. Maar als het gaat om persoonlijke waarheden, dan is men nooit uit-getransformeerd, hoe klein de transformatie ook is. ▲

Makeover manie

Tekst /// Afra van Ooijen Beeld /// Lesine Möricke

W e zitten inmiddels alweer een paar weken in het nieuwe jaar. Ik begon 2023 net als bijna iedereen met een lijstje goede voornemens. Geheel onorigineel was een daarvan om gezonder te leven. Dat wil zeggen: iets meer sporten, een gezonder eetpatroon, minder alcohol en vroeger naar bed. Het doel hiervan is vooral om me beter te voelen, maar als ik helemaal eerlijk ben zou ik echt niet klagen als ik daardoor er iets beter uit zou zien. Een van de meest voorkomende goede voornemens van mensen is het eeuwige verlangen om zich eindelijk eens aan een dieet te kunnen houden om af te slanken. Afgelopen week stond er een opiniestuk in het NRC over deze obsessie met afslanken, met de oproep om in het nieuwe jaar vooral de weegschaal in de prullenbak te gooien. Vooral vrouwen zijn door het continue kritische stemmetje in hun hoofd onnodig veel energie en geld kwijt aan het volgen en investeren in specifieke diëten, sport en beauty-regimes. De gezondheid van je lichaam waarborgen is natuurlijk ontzettend belangrijk. Toch blijft het me fascineren hoe mensen zo een veelheid aan dingen kunnen en willen verbeteren in het nieuwe jaar, maar dan uiteindelijk toch iets als afslanken bovenaan het lijstje hebben staan. Soms lijkt het wel alsof het slagen in afslanken en eindelijk een keer beach-body-ready zijn gelijk staat aan een gelukkiger en meer succesvol leven.

Dit doet me denken aan hoe er in de 00s van die televisieprogramma's waren die gericht waren op makeovers. Er was een gigantisch scala aan programma's waarin iemand die niet lekker in zijn vel zat werd uitgekozen om vervolgens door een team van professionals omgetoverd te worden tot een gloednieuwe sprankelende versie van zichzelf. Je had op MTV het programma *Made* en *I Used to Be Fat*, verder waren er nog *What Not To Wear* en de Nederlandse variant *De Modepolitie*, *Hotter Than Your Daughter*, *The Biggest Loser* en *Extreme Make-Over*. Vroeger keek ik op onzekere dagen wel eens met een flinke doser verlangen naar deze programma's. Wat zou het toch fijn zijn als er, net als in deze programma's, in een kwestie van we-

ken of zelfs dagen je problemen en onzekerheden als sneeuw voor de zon zouden verdwijnen. Geef mij maar zo'n 'MTV Made coach' die me uit bed sleurt om naar de sportschool te gaan elke dag, en me aan het eind van de week in een droomjurk hijst met een prachtig nieuw kapsel.

Wat deze programma's echter allemaal gemeen hadden was dat ze impliceerden dat een aantal esthetische veranderingen aan iemands uiterlijk de doorslag zou zijn voor een geslaagde transformatie en een rooskleurige toekomst. Bovendien was het beoogde ideale eindresultaat van de makeovers altijd erg conformerend aan de schoonheidsstandaard. Een excentriekeling werd niet gewaardeerd. Gelukkig zijn makeover televisieseries ook meegegroeid met de tijd. Zo laat het populaire *Queer Eye*, zien hoe het anders kan. In het programma, waarin vijf queer mannen een makeover geven aan vooral hetero mannen, geven de makeovers meer het gevoel dat ze mensen die in de knoop zitten in het zonnetje zetten door ze te helpen met wat ze misschien wel willen, maar nog niet durven. De *Queer Eye* coaches bereiken elke keer een transformatie naar oprecht stralende mensen die goud waard is. Er wordt niks veranderd aan hun uiterlijk op een manier die aanduidt dat ze voorheen niet goed genoeg waren. Geen harde fitnessregimes, afkeurende opmerkingen of zelfs tripjes naar plastisch chirurgen zoals in *Extreme Make-Over* het geval was. In plaats daarvan maken ze een transformatie waar door een persoon uit hun comfort zone te krijgen, ze heerlijk in de watten te leggen en nog meer door met veel empathie goede gesprekken met ze te voeren. Dat is misschien wel de rode draad van dit alles. Het is een geruststellend idee dat een nieuwe garderobe iemands zelfvertrouwen kan opkrikken, en zo niet fijner dat een goed gesprek soms nog meer kan doen. De beste transformatie komt, hoe cliché het ook klinkt, niet van buiten, maar van binnenuit. Ik hoop dan ook dat iedereen zichzelf in dit nieuwe jaar een beetje gunt om in de watten gelegd te worden. ▲

De Oudheid als levend cultureel erfgoed

over de populaire hervertellingen van klassieke mythologie

Hervertellingen van de Klassieke Oudheid zijn ongekend populair. *Circe* en *The Song of Achilles* van Madeline Miller, *Bright Air Black* van David Vann, *The Women of Troy* van Pat Barker; de lijst is lang en nog niet af. Waarom floreert dit soort boeken juist nu? Dr. Jacqueline Klooster (RUG) onderzoekt dit verschijnsel en schrijft een boek over de hervertellingen vanuit vrouwelijk perspectief. Waarom zijn deze boeken nu zo populair? Waarom maken auteurs de keuze voor de Oudheid? Kevin sprak haar hierover.

Tekst /// **Kevin Hoogeveen** Beeld /// **Bob Foulidis**

Het aanpassen van verhalen uit de Oudheid is an sich niet nieuw. Wat maakt de huidige trend zo bijzonder?

Elke tijd maakt zijn eigen Oudheid. In de overwegend christelijke Late Oudheid (284-600) [de periode waarin onder meer het christendom staatsgodsdienst van het Romeinse Rijk werd – red.] lazen en gebruikten mensen auteurs als Vergilius ook op een manier die bij hun wereldbeeld paste; ze probeerden een christelijke boodschap in zijn poëzie te vinden, hoewel die vóór Christus geschreven was. Door verhalen te herschrijven bewaren én updaten mensen een verhalen-schat.

Je zou de Oudheid ook terzijde kunnen schuiven als gedateerd en irrelevant. Waarschijnlijk kiezen mensen ervoor dat niet te doen omdat de klassieken tot de canon van de literatuur behoren. Die is er en bepaalt ons denkkader. De canon van de klassieken is bijna volledig mannelijk: alle verhalen worden in de eerste plaats door mannen geschreven, en bijna altijd ook uit een mannelijk perspectief verteld. Wanneer je die verhalen leest als vrouw rijst de vraag ‘In wie herken ik mezelf?’ Het aanpassen van verhalen, en ze herschrijven vanuit een vrouwelijk perspectief kun dus je zien als het willen beïnvloeden van die canon, door hem herkenbaarder te maken voor vrouwelijke lezers.

Madeline Miller en Pat Barker zijn overigens niet de eersten die klassieke mythologie feministisch hervertellen. In de jaren 80 en 90 verschenen bijvoorbeeld van de Oost-Duitse Christa Wolf al *Kassandra* en *Medea* over Cassandra, de zienares uit Troje, en Medea, de tovenares uit Colchis. Later schreef Margaret Atwood de *Penelopiad* (2005) en vertelde Ursula Le Guin haar versie van het leven van Aeneas’ vrouw in *Lavinia* (2008). De bewerkingen van de Oudheid hebben nu echter een ongekende vlucht genomen. Niet alleen verschijnen er veel nieuwe vertellingen, ze vinden ook veel afzet. Dit is zeker een nieuw verschijnsel.

Wat verenigt de recente hervertellingen? Zijn ze kinderen van een #MeToo-tijdperk of hebben auteurs uiteenlopen de motieven?

De verschillende hervertellingen vliegen de Oudheid vanuit eenzelfde uitgangspunt aan, maar er zijn ook onderlinge verschillen. De verenigende factor is dat zij allemaal ‘het verhaal vertellen dat niet verteld is’, het verhaal van de vrouwen. Sommige oude werken bieden hier ook zelf wel aanleiding toe. In de *Oresteia* van Aeschylus is het moeilijk je niet voor te stellen hoe Clytaemnestra zich voelt bij het bericht dat haar echtgenoot haar dochter heeft geofferd om met een gunstige wind naar Troje te kunnen varen.

Verschillen laten zich verklaren vanuit het personage dat auteurs kiezen uit te werken. Sommige boeken, zoals *Circe* van Miller, bevatten veel fantasie-elementen met een prominente rol voor tovenarij. Circe is in de *Odyssee* ook een tovenares. Andere verhalen hebben een meer psychologische insteek. Wonderen en het bovennatuurlijke spelen dan niet zo’n grote rol, maar het menselijke staat centraal, zoals in Barkers *The Silence of the Girls*, over de vrouwen in de Trojaanse Oorlog. Opvallend genoeg kiezen mensen bij Griekse verhalen voor mythologie, terwijl Romeinse verhalen meer historisch zijn, zoals *Julia* van Rosita Steenbeek, over de dochter van Augustus.

Hoe kunnen we populaire bewerkingen van oude verhalen rijmen met het beeld van de Klassieke Oudheid als elitecultuur?

Dat is een interessante kwestie, waar een actueel controversieel voorbeeld van bestaat: in maart 2023 verschijnt een lesbische vertelling op basis van de *Odyssee* waarvan de auteur, Sarah Underwood, toegeeft de versie van Homerus nooit geheel gelezen te hebben. Ze vond het te lange origineel ontoegankelijk geschreven. Daarover ontstond veel verontwaardiging, maar de mensen die haar verdedigen zeggen dat het elitair en *able-ist* om te veronderstellen dat iedereen die klassieke teksten heeft gelezen, of kan lezen. Underwood is overigens wel een uitzondering. Maar over het geheel genomen, toont de enorme populariteit van hervertellingen dat de Klassieke Oudheid geen elitecultuur hoeft te zijn.

Krijgen we nu een parallelle, populaire Oudheid naast de Oudheid van classici, oudhistorici en archeologen?

Vergroten de hervertellingen de kloof of dichtten zij die door de Oudheid toegankelijker te maken?

Het is misschien een beetje allebei het geval. Je kunt je bij hervertellingen namelijk afvragen of er alleen sprake is van herkenbare appropriatie van een bestaande verhalenschat of van juist van *world building*, het scheppen van een heel nieuwe fantasiewereld waarin je zelf los kunt gaan. Als je van het eerste geval uitgaat, kun je stellen dat de mythen blijkbaar nog niet af zijn. Maar anderzijds wijken sommige nieuwe versies wel erg af van het origineel. Zo is er een roman waarin Achilles als transvrouw zwanger wordt van Agamemnon; Maya Dean’s *Wrath Goddess Sing*. Niemand gaat echter zo ver als bijvoorbeeld Tolkien in het scheppen van een geheel eigen wereld op basis van mythologie. Maar als je de originelen niet kent, kun je wel echt een vertekend beeld krijgen op grond van de moderne hervertellingen. De liefde tussen Patroklos en Achilles wordt in de *Ilias* van Homerus zeker wel aangeduid, maar echt niet zo expliciet als in Millers *The Song of Achilles*.

Omdat het hier om literatuur gaat, is het valide dat adaptaties afwijken van het origineel. Hervertellingen hoeven geen afspiegeling te zijn van hoe je werkelijk denkt dat het er in de Oudheid aan toe is gegaan. De boeken van Pat Barker zijn duidelijk vanuit een modern perspectief geschreven. Vrouwen uit die tijd hadden goed anders kunnen reageren of een ander verwachtingspatroon kunnen hebben. De psychologie doet, in andere woorden, soms wat anachronistisch aan. David Vanns *Medea* in *Bright Air Black* is wat dat betreft authentieker. Vann heeft echt geprobeerd in de huid van een vrouw uit de Bronstijd te kruipen. Dat heeft ook een ander effect, namelijk dat ze niet een invoelbare moderne vrouw is. Veel vrouwen in hervertellingen kunnen

eigenlijk geen kwaad doen, ze worden in zekere zin gerehabiliteerd, invoelbaar gemaakt. Bij deze Medea is dat niet zo.

Moeten we ons hoeden voor de creatie van twee fictieve Oudheden, die van de populaire hervertellingen en de verondersteld pertinent vrouwenvriendelijke waar zij zich tegen menen af te zetten?

De beste hervertellingen benutten wat al in de verhalen aanwezig is. Ik noemde Clytaemnestra al, zoals ze bij Aeschylus wordt verbeeld: ambivalent, maar zeker niet onbegrijpelijk. De werken van Euripides zijn ook een bijzonder goed voorbeeld: *Medea*, *Hecuba*, *Andromache*, *De Trojaanse vrouwen*. Deze antieke auteurs brachten de stilte van de vrouwen eigenlijk toen al tot spreken.

Hoe ga je het onderzoek aanpakken? Kijk je naar welke zaken auteurs precies veranderen aan verhalen om een groot publiek aan te spreken? Hoe dicht blijven ze bij de historische Oudheid? Hoe politiek zijn de bewerkingen? Bekritisieren ze genderrollen in de originele verhalen of zijn ze een kritiek op de huidige samenleving?

Dat zijn allemaal heel interessante vragen, waar ik inderdaad naar wil gaan kijken: ik ben bijvoorbeeld geïnteresseerd in wat er met de structuur van een verhaal gebeurt als je het vanuit een nieuw perspectief vertelt. Het zal vermoedelijk per auteur verschillen hoe dicht het verhaal bij de historische versie blijft. Ik denk dat het bijna onontkoombaar is dat de boeken ideologisch gekleurd zijn, en ik vermoed dat ze de genderrollen in het origineel bekritisieren om aan te duiden dat die helaas lang niet altijd verleden tijd zijn. ▲

Tik Tak, Escher, techno

Ik ga een beeld schetsen, dat sommigen niet zullen herkennen. Toch ga ik het doen. De klepel zwaait van links naar rechts en er klinkt een traag tikkend geluid. Die klepel is onderdeel van een koekoeksklok, maar in plaats van een vogeltje dat naar buiten komt, kunnen schaapjes rond het uurwerk draaien. Eerst moet wel de zon onder gaan. Als de sterren omhoog zijn, bewegen de schaapjes rond en vervormt het repeterende tikgeluid naar een versie van ‘Slaap, kindje, slaap’.

Tekst /// **Lois Blank** Beeld /// **Mila Milošević**

Ja, lieve lezers, voor TikTok was er Tik Tak, en dat was zalig. Een kinderprogramma dat werd uitgezonden tussen 1981 en 2006. Ik ga nu klinken als een boomer, maar Tik Tak was echt veel leuker dan de latere kinderprogramma's: het was simpel, liet de kijker genieten van eenvoud. De maker kwam op het idee nadat hij kinderen geboeid had zien kijken naar een lottotrekking. Als je Tik Tak hebt gezien, verbaast dat je waarschijnlijk niet. Tik Tak was de trage arthousefilm onder de kinderprogramma's. De afleveringen bestonden uit diverse video's die niets met elkaar te maken leken te hebben en waar ook bijzonder weinig in gebeurde. Verder werden die video's direct achter elkaar geplakt – ‘geen overgang?’ hoor je de TikToker denken.

Afijn, een van de terugkerende soorten video's waren die van de bontgekleurde mozaïeken, waarin bewegende mandalas in- en uitvouwd en ronddraaiden, altijd onder het genot van hetzelfde minimalistische, maar oh zo kenmerkende deuntje. Ja, deze video's zouden prima afgespeeld kunnen worden op feestjes van een bepaald kaliber in Amsterdam. Nu vraag je je wellicht af waar dit stuk over Tik Takmozaïeken en technofeastjesvisuals naartoe gaat: naar Escher.

Maurits Cornelis Escher (1898-1972) is waarschijnlijk een van de bekendste Nederlandse kunstenaars. Hij slaagde erin wiskundige principes in zijn houtgravures en lithografieën – steendrukken – te verwerken door met gezichtsbedrog en perspectief aan de haal te gaan. En die werken werden razend

populair. Zo belandde *Relativiteit* (1953), de houtsnede met het trappenlabyrint, zowel op een LP cover van Pink Floyd als in het trappenhuis van Zweinstein, en lijkt de eeuwige trap uit *Klimmen en dalen* (1960) tot leven te komen in *Inception* (2010).

Net zo geboeid als ik vroeger Tik Tak keek, stond ik nu te staren naar in elkaar vloeiende grafische patroontjes

Op een regenachtige dag in Florence en bezocht ik de Eschertentoonstelling in Museo degli Innocenti. Dat idee hadden meer mensen, want het museum was ramvol. Zwemmend door de mensenmassa gingen mijn

ogen langs de werken. Hoewel de bekendste werken van Escher waarschijnlijk degene zijn waarin oneindigheid een rol speelt waren het de werken waarop metamorfose te zien is waarbij ik mijn ogen voelde staren. De patronen van repeterende figuren deden me denken aan de Tik Takmozaïeken van vroeger. Net zo geboeid als ik vroeger Tik Tak keek, stond ik nu te staren naar in elkaar vloeiende grafische patroontjes. Metamorfose presenteerde zich aan mij als nostalgie.

Een metamorfose is een gedaantewisseling, maar bij Escher gaat het niet enkel om gedaanten, soms zijn het patronen van abstracte figuren die in elkaar overvloeien. Hij maakt hierbij gebruik van regelmatige vlakvulling, een volledig gevulde prent waarin gelijkvormige figuren in elkaar over lopen, zoals dambord- en honingraatmotieven. De inspiratie voor regelmatige vlakvulling haalde Escher uit de Islamitische kunst die hij zag in het Alhambra in Spanje. Een bekend werk met metamorfose van Escher is *Dag en Nacht* (1938) waarin een landschap overgaat van nacht naar dag, doordat in de lucht de patronen van witte en zwarte vogels – die tevens het landschap vormen – in elkaar overvloeien. Door te spelen met vlakvulling, vervlecht Escher figuren en vormen, en kan hij de ene wereld laten overgaan in een andere. Het magische aan het werk van Escher is dat de overgangen heel geleidelijk en soepel zijn. Door je ogen van links naar rechts over een werk te laten glijden, wisselen de gedaanten heen en weer. De soepelheid waarmee Escher een vogel de gedaante van een vis kan geven, is er een waar de gemiddelde rups jaloers op is.

Escher heeft ook drie werken volledig aan het concept van metamorfose gewijd: *Metamorphose I, II* en *III*, waarvan de volgende steeds een uitbreiding is van de vorige. Metamorphose I (1937) toont de gedaantewisseling van de Italiaanse stad Atrani via een aantal grafische patronen in een mannetje. Deze metamorfose combineert Escher dus nog niet met circulariteit, wat hij wel doet in het hierop volgende werk *Metamorphose II* (1939-1940).

Deze metamorfose hing in de tentoonstelling in Florence. Het is bijna vier meter lang en de wandeling van de ene naar de andere kant, neemt je mee langs diverse gedaantewisselingen. Het begint bij het woord ‘metamorphose’, maar ‘metamorphose’ verandert, kantelt negentig graden en vermenigvuldigt zich. Kruisend door de letter ‘O’ maakt het zichzelf tot zwart-witte ruiten, waarvan de randen later golven. Na de golven lopen reptielen in zeshoeken, die overgaan in bijen, vlinders en vissen. Nadat de vissen vleugels krijgen, vliegen ze over de Italiaanse stad Atrani, waar-

De soepelheid waarmee Escher een vogel de gedaante van een vis kan geven, is er een waar de gemiddelde rups jaloers op is

van de toren op een schaakbord staat. Het bord vervalt in dezelfde zwart-witte ruit als eerder en mondt via het kruisen van de ‘O’ uit in ‘metamorphose’.

Metamorphose III (1967-1968) is de grotere versie van de vorige. Voor dit werk heeft Escher nog drie meter toegevoegd aan de lengte, wat een van zijn zoons beknopt samenvatte als ‘nieuwe metamorfoses toevoegen of tussenflansen’. Dit werk – en vele anderen – zijn permanent gehuisvest in Escher in Het Paleis in Den Haag. Dit jaar is er extra aandacht voor, omdat het 125 jaar na Eschers geboortjaar is. Mocht je dit werk willen bewonderen zonder zo ver uit de ring te gaan, kun je ook naar Schiphol. Daar hangt namelijk een overgeschilderde versie op linnen, die tussen 1969 en 2008 in het Hoofdpostkantoor in Den Haag hing. Zo heb je volgende keer dat je gedaante wisselt van duurzame klimaatraker naar ‘toch wel veel sneller, dat vliegen’ in ieder geval kunst om naar te kijken. ▲

Vertalingen bestaan niet

Ik ben inmiddels ongeveer een jaar diep in een vertaalproject. Te zijner tijd kan ik er hopelijk wat meer over vertellen; laat het voor nu volstaan dat het een vertaling van Russische filosofie betreft. Als ik één ding van dat jaar heb geleerd, dan is het dit: vertalen is talig gezien het meest veeleisende dat er bestaat. Dat heeft iets paradoxaals: ik weet wat de Russische woorden betekenen, ik kan me – al zeg ik het zelf – behoorlijk fatsoenlijk uitdrukken in het Nederlands – een kind kan de was doen, toch? Niet dus. Hier een kleine poging van mij om een minuscuul tipje van de sluier op te lichten en je bescheiden in te leiden in de perikelen van het vertalen zoals ik die vooralsnog heb ondervonden – en je duidelijk te maken waarom die ook voor jou van belang zijn.

Tekst /// **Edgar Alberts** Beeld /// **Bert Slenders**

Niet zo lang geleden kwam ik achter het bestaan van de *King James Only Movement*. Dit is een beweging van met name Amerikaanse christenen die beweren dat de *King James Version* (KJV) van de Bijbel – een zeventiende-eeuwse Bijbelvertaling, opgesteld in opdracht van koning Jacobus I – de enige correcte vertaling van Gods woord is. Het internet staat vol met KJV-puristen die, in doorgaans vrij matige beeld- en geluidskwaliteit, polemiseren met meer recente Bijbelvertalingen. Deze polemieken worden met name komisch als ze gericht zijn tegen de *New King James Version* (NKJV), de twintigste-eeuwse ‘update’ van de KJV. De argumentatie komt vrijwel altijd hierop neer: de NKJV wijkt af van de KJV, ergo, de NKJV is een verkeerde vertaling – *quod erat demonstrandum*. Men neemt geen enkele moeite om beide vertalingen zorgvuldig met het originele Grieks en Hebreeuws te vergelijken: men beschouwt de KJV a priori als de correcte versie van Gods woord, men vereenzelvigt de vertaling met het origineel.

Dit voorbeeld is misschien wat grotesk, maar een vergelijkbare vereenzelviging van vertaling met origineel is in mildere vorm aan de orde van de dag. Zo is het bijvoorbeeld heel normaal om iemand die geen woord Russisch spreekt (of Tolstojs naam maar fatsoenlijk uit kan spreken) te horen zeggen dat Tolstoj zo’n mooie (of juist lelijke) stijl heeft. Laten de volgende schetsmatige overpeinzingen over vertalen, vertalers en vertalingen jou als waarschuwing dienen.

Vertalen wat er staat

‘Vertalen’ is een ongelukkig woord. Het suggereert dat er ‘iets’ is dat – idealiter onaangetaast – van de ene in de andere taal wordt overgezet: dat het vertaalproces een proces is van eenduidig decoderen en vervolgens encoderen. In die impliciete betekenis bestaat er in werkelijkheid niet zoiets als een ‘vertaling’. Ikzelf spreek liever in termen van gelijkenis. Een vertaling is net zo min identiek aan het origineel als een portret identiek is aan de geportretteerde: een vertaling is niet één en dezelfde tekst die een talige transformatie heeft ondergaan, maar een volkomen nieuwe tekst die zorgvuldig geconstrueerd is om in bepaalde aspecten op een andere, anderstalige brontekst te lijken.

Dat roept de vraag op: in wélke aspecten moet een vertaling op de brontekst lijken? Antwoord: zoveel mogelijk. De ‘tragiek’ van het vertalen is echter dat de vertaler vrijwel altijd genoodzaakt is om sommige aspecten van gelijkenis met de brontekst op te offeren. Vertalen vergt een continue stroom aan keiharde keuzes, en elke keuze brengt zijn eigen kosten met zich mee.

Vertalen vergt een continue stroom aan keiharde keuzes, en elke keuze brengt zijn eigen kosten met zich mee

Hier een illustratie. Neem de doodeenvoudige (zij het enigszins atypische) Russische zin ‘Ivana bil Sergej.’ ‘Ivana’ is hier het lijdend voorwerp, ‘bil’ is de verleden tijd mannelijk enkelvoud van het werkwoord ‘bit’ (‘slaan’) en ‘Sergej’ is het onderwerp. De voor de hand liggende vertaling is: ‘Sergej sloeg Ivan.’ Maar, zoals je misschien ziet, betekent dit dat de woordvolgorde van het Nederlands die van het Russisch niet langer weerspiegelt; anderzijds zou ‘Ivan sloeg Sergej’ in het Nederlands suggereren dat Sergej het lijdend voorwerp is, wat niet met het

Russisch overeenkomt. We zouden de Russische woordvolgorde in het Nederlands kunnen behouden door er ‘Ivan werd geslagen door Sergej’ van te maken, maar dat verandert de actieve Russische zin in een passieve Nederlandse zin. En dan heb ik stiekem nog verzwegen dat de Russische woordvolgorde nog een andere impliciete betekenis meedraagt: in de Russische zin wekt de woordvolgorde de suggestie dat men allang wist dát Ivan geslagen was, maar dat het nu ook duidelijk is wíe hem geslagen heeft – Sergej. Dat laat zich misschien beter uitdrukken als: ‘Sergej was degene die Ivan geslagen heeft’ of ‘Het was Sergej die Ivan sloeg.’

En de keuzes stapelen zich nog verder op. Het Russisch kent geen onderscheid tussen verleden en voltooid tijd: de Nederlandse vertaler moet altijd op eigen houtje een van beide kiezen. (Er zijn wel grammaticale en semantische overwegingen die de verleden dan wel de

voltooid tijd kunnen afdwingen, maar een bespreking daarvan zou voor nu te complex worden.) Of wat dacht je dan van de transliteratie van namen: ‘Iwan’ of ‘Ivan’, ‘Sergej’ of ‘Sergei’? En dan is dit nog maar een extreem eenvoudige zin. Stel je voor wat er gebeurt als de complexiteit toeneemt!

Verkeerde keuzes

Door het over ‘keuzes’ te hebben, beweer ik niet dat wat mij betreft alles maar geoorloofd zou zijn. Verre daarvan. ‘Ik wou dat het weer lente was’ is geen goede vertaling van ‘All I want for Christmas is you’. Of een misschien iets minder flauw voorbeeld: voor een vak over Russische en Oost-Europese literatuur moesten we Nikolaj Gogols beroemde korte verhaal *De mantel* lezen. In de aangeboden Engelse vertaling (het vak was ook toegankelijk voor niet-Slavisten) stuit men op een goed moment op de volgende zin: ‘Do leave me alone! Why will you always disturb me at work?’ Die vertaling is fout. Allereerst is er geen sprake van ‘disturbing’, maar van ‘obižat’, letterlijk iets als ‘beledigen’ of ‘krenken’, wat hier eventueel wat vrijer vertaald kan worden als ‘pesten’. De Engelse vertaling suggereert hoogstens lichte irritatie; het Russische origineel emotionele pijn. (En dat is hier niet triviaal: het hele punt van de passage waarin de zin staat, is om sympathie op te wekken voor het hoofdpersonage.) ‘Why’ laat ook te wensen over: ‘why’ is meestal – zij het niet uitsluitend – een vraag naar de beweegreden of motivatie van een handeling (‘vanwaar’); het Russische ‘začem’ is echter altijd een vraag naar het doeleinde ervan (‘waarvoor’). Tot slot hebben de toevoegingen ‘always’ en ‘at work’ geen enkele basis in het Russisch. (Voor wat het waard is, mij dunkt dat dit de best mogelijke Engelse vertaling is: ‘Let me be! What are you bullying me for?’) Genoeg reden om medelijden te hebben met mijn niet-Russischspreekende medestudenten dus, net zoals überhaupt

met iedereen die de Russische literatuur alleen maar in vertaling kan lezen.

Er zijn ook goede vertalingen. Er zijn bijvoorbeeld legio topvertalers uit het Russisch naar het Nederlands met wie ik zelfs in mijn stoutste dromen niet zou durven wedijveren. Denk bijvoorbeeld aan een Hans Boland en zijn geniale, gedurfde vertaling van Poesjkins oeuvre. Of denk aan Arthur Langevels gedegen, verantwoorde vertaling van *De broers Karamazov*. Of een persoonlijke favoriet: wijlen Wils Huisman en haar inmiddels ietwat oubollige, maar daarom juist zo sprankelende versie van *Anna Karenina*. Mocht je echter een van hun vertalingen oppakken, wees je er dan van bewust dat je geen Russische tekst voor je hebt, maar een Nederlandse – met alle beperkingen van dien.

Je bent gewaarschuwd. ▲

De bittere pil

Om mij heen zie ik steeds meer vrouwen stoppen met de pil. Ze willen af van de waslijst aan bijwerkingen die ze elke maand ervaren. Ze zijn klaar met de extra hormonen en willen contact maken met hun emoties, sensualiteit en identiteit. Op een bepaalde manier lijkt het stoppen met hormonale anticonceptie in mijn bubbel wel een feministische daad te worden. Waar de pil in de jaren '60 een bevrijding was voor vrouwen lijkt ze nu als een belemmering te worden ervaren. Ik vroeg negen jonge vrouwen naar hun persoonlijke ervaringen met hormonale anticonceptie. Welke keuzes maakten ze, en waarom? Zijn ze ooit gestopt, of hebben ze dat ooit overwogen?

Tekst /// **Dieuke Kingma** Beeld /// **Susanne de Visser**

Babette, 22

Toen ik een jaar of achttien was slikten veel van mijn vriendinnen al de pil. Ze zeiden dat het hen hielp tegen klachten als buikpijn. Ik had ook best wel last van buikpijn tijdens mijn ongesteldheid. Bovendien scheen de pil te helpen tegen mijn pukkels, dus mijn huisarts schreef de pil voor. Meteen die eerste nacht werd ik daar super misselijk van. Daarna werd ik steeds de eerste week van mijn strip elke ochtend misselijk. Iedereen om me heen zei dat ik het nog even aan moest kijken, maar op een gegeven moment vond ik het niet meer te doen.

Mijn dokter is wat gaan schuiven met de sterkte van mijn pil en toen ging ik naar een iets minder sterke dosering. Daar werd ik niet meer zo misselijk van, maar ik bloedde er doorheen en had nog steeds last van buikpijn. Op een gegeven moment ben ik gewoon gestopt met de pil. Toen ik later seksueel actief werd vond ik een condoom niet veilig genoeg, dus ik koos toch weer voor de pill. Ik had toen een ander merk en dat werkte eigenlijk prima. Ik merkte wel dat ik een stuk emotioneler werd en sneller huilde.

Toen ik vorig jaar een operatie had gehad werd ik steeds weer heel ziek als ik mijn pil had geslikt. 'Wat doet die rotpil met mijn lichaam', dacht ik, en ik stopte er weer mee. Ik wil wel weer een andere soort anticonceptie, maar dan zonder hormonen, want dat is het echt niet voor mij.

Betsy, 24

Ik heb momenteel een hormoonspiraal maar slikte voor die tijd vier jaar de anticonceptiepil. Ik moest vier verschillende pillen proberen, want ik kreeg erg last van migraine. Ik merkte echt een groot verschil toen ik stopte met de pil, want toen kon ik ineens weer huilen. Ik ben

Kim, 24

Ik heb tijdens een vak over seksuologie geleerd hoe hormonale anticonceptie werkt. Als je de pil slikt krijg je hormonen waardoor je lichaam denkt dat je zwanger bent. en geen menstruatiecyclus meer hebt. In een 'normale' cyclus wisselen de hormonen progesteron en oestrogeen zich af. Die hormonen beïnvloeden hoe je je voelt. Rond je eisprong voel je je bijvoorbeeld vaak euforisch, maar wanneer je menstrueert ben je vaak meer teruggetrokken en zoek je naar een veilige en stabiele plek. Door de pil verdwijnt die afwisseling en is alles een stuk stabiel.

Ook zorgt hormonale anticonceptie ervoor dat je lichaam geen testosteron aanmaakt. Bioologische vrouwen maken dat namelijk ook aan, alleen iets minder dan biologische mannen. Als je de pil gebruikt, komt er helemaal geen testosteron meer vrij in je systeem, waardoor je lustgevoelens verminderen. Er zijn ook pillen in een onderzoeksfase geweest die ervoor zorgen dat testosteron wél in je systeem kan blijven, maar deze is niet toegankelijk voor menstruerende mensen.

In college bespraken we hoe mannen de pil hebben bedacht en daarbij totaal geen rekening hebben gehouden met het welzijn van de persoon die haar moet slikken. Dat is gewoon heel kwalijk. Ik denk dat het helemaal klopt om te zeggen dat het een feministische daad is om te stoppen met de anticonceptiepil.

wel heel tevreden over mijn spiraal. Ik voel me als mezelf en word niet meer ongesteld, wat ik heerlijk vind. Mijn huid is er alleen wel wat slechter op geworden. Ik zou mijn spiraal alleen weg laten halen als ik een kind zou willen.

Marieke, 24

Ik had altijd al last van kramp tijdens mijn menstruatie, maar omdat ik de pil vaak vergat besloot ik dat een spiraal beter zou zijn. Ik moest liegen tegen mijn huisarts dat ik heteroseks had, want anders wilde ze hem niet plaatsen. Ondertussen heb ik hem al vijf jaar. De eerste drieënhalve maand was ik constant ongesteld en daarna twee jaar niet. Sinds een paar jaar word ik weer regelmatig ongesteld. Mijn huid was echt perfect nadat ik een hormoonspiraal liet zetten.

M'n spiraal moet er in januari of februari weer uit, maar ik zit een beetje in dubio over of ik een nieuwe wil. Aan de ene kant heb ik veel minder last van buikkamp of stemmingswisselingen. Maar aan de andere kant zit er een stemmetje in mijn hoofd dat zegt 'haal 'm eruit, probeer die kramp en stemmingswisselingen met natuurlijke middelen tegen te gaan'. Maar dat is ook wel eng, want ik heb al een middel dat werkt. Maar ja, wel met hormonen. Ik weet alleen niet of ik dat slecht vind omdat anderen dat zeggen of omdat ik het zelf vind. Want het werkt eigenlijk prima.

Frederique, 23

Ik begon met de anticonceptiepil toen ik 18 was en ik merkte al snel grote veranderingen. Dit waren dingen als paniekaanvallen, gewicht aankomen, piekeren, algemene somberheid, periodes slecht slapen, veel stress en hartkloppingen. Er veranderden ook wel grote dingen in mijn leven, maar bijna alle klachten gingen weg zodra ik stopte met de pil.

Voor mijn studie biomedische wetenschappen moest ik onderzoek doen naar stress. Mij werd aangeraden om mannelijke proefpersonen te kiezen, want dan zit je niet met de hormoonstommelingen van vrouwen die veel invloed hebben op stress. Voor mij was dat juist een reden om het effect van hormonen op stress bij vrouwen te onderzoeken. Mijn onderzoek ondersteunde andere onderzoeken die aantoonde dat de pil zorgt voor een minder intense, maar meer langdurige stressreactie bij vrouwen. Dit komt door een verhoogd niveau van het hormoon cortisol, wat een risicofactor vormt voor hart- en vaatziekten.

Ik ben erg blij dat ik gestopt ben met de pil. Het idee dat ik twee jaar paniekaanvallen en somberheid voelde door iets wat ik vrijwillig elke dag innam, vind ik echt verschrikkelijk. Het is alsof ik die jaren zo voor mezelf verpest heb en ik ze nu niet meer terug kan krijgen.

Shannen, 24

Ik heb ongeveer tien jaar de pil geslikt, maar stond er nooit bij stil dat het negatieve effecten zou kunnen hebben tot ik meer last kreeg van stemmingswisselingen. Op sociale media las ik dat anticonceptiemiddelen die zou kunnen veroorzaken, dus ging ik naar de huisarts. Hier kreeg ik te horen dat dit niet door de pil zou komen. Ik voelde me niet begrepen of gehoord en durfde ook niet zomaar te stoppen, want het voorkomen van zwangerschap voelde als mijn verantwoordelijkheid. Een half-jaar later ben ik toch eindelijk gestopt. Wat ik merk is dat mijn menstruatie een volle dag korter is en dat ik minder 'grijze' momenten heb zonder reden. Ik merk ook dat ik donkerdere haargroei heb, omdat ik nu minder van het hormoon oestrogeen heb.

Maartje, 21

Ik ben al best vroeg begonnen met de pil, toen ik 15 was geloof ik, want ik liep altijd krom van de buikkrampen wanneer ik ongesteld was. De huisarts zei dat de pil een goede oplossing was als de paracetamol niet voldoende was. De reden was dus vooral het oplossen van de buikpijn. Pas later dacht ik aan hoe fijn het is dat de pil zwangerschap voorkomt.

Ik weet niet of ik een heel ander mens ben geworden door het slikken van de pil. Ik ben een maand geleden wel gestopt omdat ik zo benieuwd was naar hoe ik ben zonder al die pillen. De pil gaf me verder ook wel heel veel stress. Soms werd ik midden in de nacht wakker met de angst dat ik hem niet had geslikt en zwanger was. Ik dacht ook steeds vaker aan alle bijwerkingen die de pil met zich meebrengt. Misschien ga ik de regelmaat die de pil geeft aan m'n maandelijks cyclus wel missen, maar de stress zeker niet.

Emma, 21

Voor mij heeft de pil echt mijn leven veranderd. Op mijn zeventiende ging ik een lichtere hormonale pil slikken. Ik werd namelijk niet ongesteld en uit onderzoek bij de gynaecoloog bleek dat ik een groot tekort had aan het hormoon oestrogeen, waardoor ik nog niet in de puberteit was gekomen. Omdat mijn lichaam dat zelf niet genoeg aanmaakte kreeg ik een lichte versie van een hormonale pil voorgeschreven, die dat tekort aan oestrogeen zou aanvullen. De gynaecoloog adviseerde me ook om te wachten met het starten van de pil tot na de eindexamens, omdat de impact op mijn lichaam groot zou zijn.

Toen ik startte met het slikken van de pil merkte ik het direct. Mijn lichaam begon te veranderen: ik kwam aan, kreeg curves, en had ontzettend veel migraineaanvallen en pijn in mijn buik, rug en bekken. Ook mijn eetlust veranderde en ik verafschuwde bepaalde dingen die ik normaal altijd at. Ik werd enorm emotioneel en mijn acne werd veel minder. Het was een pittige periode die langer dan een half jaar duurde. Pas toen leek mijn lichaam eraan te wennen.

Ik heb er absoluut wel eens aan gedacht om te stoppen, maar ik heb het nooit serieus overwogen. Ik weet namelijk niet of mijn eigen lichaam inmiddels zelf het benodigde oestrogeen aanmaakt. Daarbij wil ik niet terugvallen in de onzekerheid over het wel of niet ongesteld worden. Ik vraag me soms eerlijk gezegd wel eens af of mijn humeur er niet op vooruit zou gaan als ik zou stoppen, want ik merk dat de hormonen in de pil een bizar groot impact hebben op hoe ik me voel.

Renske, 26

Het zetten van mijn hormoonspiraal was echt het pijnlijkste dat ik ooit in mijn leven heb meegemaakt. Ik heb het uitgesteld en viel bijna flauw. Daarna kon ik een paar uur niet lopen en heb ik echt in foetushouding moeten liggen. De maanden daarna waren een verschrikking, want ik was gedurende drie maanden elke dag heftig ongesteld en had heel veel buikkrampen.

Alle klachten die ik had met de pil verdubbelden toen ik het spiraaltje nam. Ik voelde me zo niet mezelf, en kon het spiraaltje soms zelfs voelen prikken. Mijn libido was echt minder dan nul en ik herinner me dat ik mijn toenmalige vriendje in die periode ook helemaal niet meer aantrekkelijk vond. Ik vond hem gewoon geen leuk persoon meer, alsof mijn vermogen om hem aantrekkelijk te vinden volledig was uitgezet.

Toen mijn spiraal eruit ging duurde het even voor mijn menstruatie weer terugkwam. Sindsdien kwam die steeds minder vaak, tot ongeveer drie keer per jaar. Dat vond ik toch wel raar en na onderzoeken kwam ik erachter dat ik al in de overgang ben. Ik slik nu hormonen om mijn oestrogeen aan te vullen. Vrouwen die vroeg in de overgang komen zullen helaas altijd een vorm van anticonceptie moeten gebruiken. Je kan namelijk nog steeds zwanger worden, al is de kans heel klein. Maar door mijn vorige ervaringen met anticonceptie heb ik besloten dat ik dat niet wil.

Trigger warning: snobwaardig

Tekst /// Loïs Blank Beeld /// Lesine Möricke

W e zaten in de vierde klas van het gymnasium en de klas-sieke talen-sectie had een leuk idee: Laten we de volledige jaarlaag de opdracht geven de eerste vier regels van Ovidius' *Metamorfosen* uit het hoofd te leren en een voor een voor de klas op te zeggen. Een raar idee vonden wij dat. Een taal die dood is, spreek je niet en reanimeer je zeker niet naar een linguïstieke reïncarnatie. Maar, vertelde de docent ons 'de rest van je leven zullen mensen je vragen eens iets in het Latijn te zeggen en dit zorgt ervoor dat je dan een antwoord hebt'. Flauw, vonden wij dat. Als die mensen dan Latijns zouden zeggen in plaats van Latijn, zouden wij snotneuzen daar toch niet op reageren. Maar de docenten hadden het slim aangepakt, want de beloning was een heel punt extra op het volgende schoolexamen. Zie hier de achilleshiel der categoriale gymnasiasten.

De opdracht was niet alleen een stukje Latijns dichtwerk uit het hoofd te leren, maar dit ook *in metrum* voor te dragen aan de hele klas. En dat laatste bemoeilijkte de zaak aanzienlijk. Het metrum - ook wel versmaat genoemd - is de combinatie van beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen en bepaalt in welke maat je de versregels moet oplezen. Daar zijn gelukkig allerlei regels voor, waarvan enkele zalig omslachtig, en een goede dosis uitzonderingen op die regels. Zo zie je maar weer dat Nederlands net Latijn is.

Toch gaat de vlieger niet helemaal op: het metrum zorgt er regelmatig voor dat de klemtoon op plekken valt die erg onlogisch aanvoelen, vergeleken met het Nederlands of een Latijnse tekst die niet in metrum is geschreven. Nu komen we bij waarom ik me deze schooldag

zo goed herinner: het voordragen van die versregels van Ovidius was namelijk een parade van vocaal horten en stoten.

De mensen die op die dag aan de beurt waren, moesten op de gang wachten en een voor een naar binnen komen om de regels op te zeggen. Zo hadden de mensen die later aan de beurt waren daar geen voordeel bij. Eenmaal binnen moest de scholier vóór de klas gaan staan en het lot had er ook nog voor gezorgd dat dit lokaal er een was met podium. Zo stonden normaliter goedgebekte wijsneuzen nu opeens ietwat ongemakkelijk voor de klas. Als een klemtoon op het verkeerde moment van de tong dreigde te rollen, werd deze als de bliksem ingeslikt. Maar klemtonen die de voordrager bijna vergat, werden van diezelfde tong gekatapulteerd. Er zijn natuurlijk altijd scholieren die overal soepel doorheen fietsen, toch zag je ook bij hen een kleine zucht van opluchting als ze de laatste regel hadden opgezegt. De docent was namelijk streng; opnieuw beginnen als je een fout maakte, behoorde niet tot de opties. Dan bestond jouw beloning enkel uit een *walk of intellectual shame* van het podium naar je stoel.

Terugkijkend op die dag was het een spektakelstuk, waar je het laatste woord zeker mag lezen met de stem van André van Duin à la *Heel Holland Bakt*. Het heeft iets aandoenlijks dat we allemaal voor de klas stonden te sputteren, allen een voor een transformeerden in een hoopje ijverigheid dat Latijn op dreunde. De oplettende lezer zal zien dat ik hier - net als Ovidius deed in 8 BC - spreek over gedaanten die veranderen. Rest mij enkel op te biechten dat ook ik dat extra punt pakte op het schoolexamen acht jaar geleden. ▲

Kort maar krachtig

Syrische *short stories* en Zakaria Tamar

Het literair genre *short stories*, vanwege de korte tekst, klinkt als muziek in de oren voor diegenen die lezen niet geweldig vinden, maar toch een poging willen wagen. Voor diegenen die niet met een boek van vele bladzijden in hun rugzak tegen de wind in willen fietsen op weg naar huis. Of gewoon voor diegenen die literatuur liefhebben met heel hun hart. Het genre heeft (bijna) voor ieder wat wils. Toch verschijnen in het Nederlandse literaire landschap relatief weinig korte verhalen. Waar zal de zoektocht naar de *short stories* moeten starten? Ik zeg Syrië.

Tekst /// Maartje Stam Beeld /// Lesine Möricke

De voedingsbodem van de Syrische *short stories*

De term *short story* verklapt al veel over de literaire kenmerken: het verhaal is kort met een handvol personages en speelt zich vaak af in slechts één setting. In Syrië begon het genre in de jaren 50, na grote historische gebeurtenissen zoals de onafhankelijkheid van Syrië in 1946.

Volgens literatuurcriticus Hussam al-Khateeb in zijn publicatie genaamd *Politics and the Rise of the Syrian Short Story*, heeft het verschijnen van *short stories* in die periode verschillende oorzaken. Een reden is de florerende literaire situatie in Syrië in de jaren 50. Vooral in tegenstelling tot de jaren 30 en 40 werd er veel aandacht geschonken aan het lezen. Zo nam het aantal literaire activiteiten zoals leesclubs toe en werden nieuwe literaire groeperingen, onbekende waarden, genres en schrijftechnieken geconstrueerd. In deze context publiceerden Syrische schrijvers steeds meer *short stories*. Ook het lezerspubliek breidde zich uit. Dat kwam door de Syrische middenklasse, die groeide vanwege de toenemende onderwijsmogelijkheden in de jaren 50. Deze klasse vermaakte zich het liefst met licht leesvoer als vrijetijdsbesteding. Om aan de behoefte van deze groep te voorzien, werd er in deze periode door de pers veel soorten leeswaar gedrukt. Ondanks dat het aantal *short stories* groeiden in deze periode, bleven de dichters – volgens de pakkende woorden van een docent Arabische taal en cultuur – de voetballers van de Arabische samenlevingen.

De literaire en sociale omstandigheden waren niet de enige voedingsbodems voor de opkomst van de *short stories*, zo merkt al-Khateeb op. Sinds de dekolonisatie van Syrië in 1946 werden politieke partijen opgericht en werden er regelmatig militaire staatsgrepen gepleegd. Syrische politici gebruikten *short stories* als middel om de middenklasse te bereiken. Niet alleen politici gebruikten dit genre om hun ideeën te delen, ook schrijvers zelf deelden hun ideologische standpunten en hun visie op bepaalde sociale en politieke kwesties.

Tijger versus temmer; burger versus autoriteit

Denk je aan een Syrische revolutionaire, progressieve, linkse en kritische schrijver, dan denk je aan Zakaria Tamar. Een man van 93 die heel wat kinderverhalen, essays en *short stories* heeft geschreven in zijn leven. Tamar zag het levenslicht in het jaar 1931 te Damascus. Omdat zijn gezin arm was, moest hij op 13-jarige leeftijd stoppen met school om financieel bij te dragen. Hij ging met dit doel te werk als ijzersmid waarbij hij in zijn vrije tijd zijn studie zelfstandig vervolgde. In de jaren 60 kreeg hij een baan bij de overheid. Tegenwoordig woont hij in Oxford met zijn gezin.

Niet alleen politici gebruikten dit genre om hun ideeën te delen, ook schrijvers zelf deelden hun ideologische standpunten en hun visie op bepaalde sociale en politieke kwesties

Tamar kaartte in zijn literatuur sociale en politieke problemen aan: van honger, seksuele onderdrukking en gebrek aan meningsvrijheid tot armoede en uitbuiting van vrouwen. Hij doorbrak taboeonderwerpen.

Eén van Tamar's vele short stories is *De tijgers op de tiende dag*. Op het oog lijkt het een makkelijk verhaal, maar het heeft een diepe betekenis. Dit komt doordat Tamar realistische onderwerpen in een symbolisch jasje steekt. Deze vorm van vertellen maakt moeilijke kwesties toegankelijk voor laagopgeleide mensen. Het symbolisme en de verborgen onderwerpen laat de lezer nog uren zitten met denkvoer over de betekenis van het verhaal. Uiteindelijk ben je misschien dus toch evenveel tijd kwijt aan een short story van Tamar als aan dikke roman, als je het interpreteren van de tekst meerekent.

Het verhaal gaat over een tijger in een kooi, ver weg van zijn natuurlijke omgeving, de bossen. In de kooi is de tijger slechts een dienaar van de bevelen van de temmer. Het temmen lijkt in het verhaal een studeersessie te zijn: de temmer heeft namelijk leerlingen om hem heen die hem graag willen opvolgen in zijn beroep. Het verhaal speelt zich af in tien dagen, en elke dag moet de tijger een steeds heftiger bevel gehoorzamen om een stuk vlees te bemachtigen. De eerste dag is de tijger verplicht te zeggen dat hij honger lijdt. De vijfde dag moet hij het gemiauw van een kat imiteren. Op de achtste dag moet hij applaudiseren voor een speech van de temmer; het is een speech die wel erg veel lijkt op een willekeurige speech van een Arabische politieke leider. Op de negende dag krijgt hij gras te eten, ondanks dat hij een vleeseter is. Hij walgt er in eerste instantie van, maar begint het langzaam lekker te vinden. En wat gebeurt er op de tiende dag met de tijger, die zijn waardigheid en trots onderhand verloren heeft? De tijger ondergaat een metamorfose en verandert in een burger. De kooi? In een stad. De temmer en zijn leerlingen symboliseren de politieke leiders en hun aanhangers.

Uiteindelijk ben je misschien dus toch evenveel tijd kwijt aan een *short story* van Tamar als aan dikke roman, als je het interpreteren van de tekst meerekent

'*kubz, hurriya wi karāma*,' schreeuwden Arabische burgers tijdens de Arabische Lente. Dat betekent brood, vrijheid en waardigheid. De slogan verwijst naar de drie elementen die ontbraken in de Arabische maatschappijen, en die de tijger in dit verhaal ook niet krijgt van de temmer. Ondanks dat het verhaal van Tamar in de jaren 90 is geschreven, heeft hij de Arabische opstand kort maar krachtig opgeschreven in een symbolisch jasje dat het verhaal voor iedereen begrijpelijk maakt.

De zoektocht gaat door met...

Waar moet de short story zoektocht dus beginnen? Nog steeds in Syrië, in het specifiek bij Zakaria Tamar's *De tijgers op de tiende dag*. ▲

masker

Tekst /// Teuntje Ott Beeld /// Winonah van den Bosch

blote voeten op de maan

verkorrel en vergruis me tot
het steen

bevoel mijn verloren haren, geschoren
manen

kijk door al mijn maskers heen

opdat we elkaar bewonderen,
beleven,

meer
met elkaar meebewegen

tweede en

derde kansen geven

we niet alleen opvullen maar ook even
leggen

maak mij een nieuwe planeet

je kleedt me, ontleed
me

met alles wat ik heb of nog zou kunnen krijgen,
bevrijd me

geef niet op en bereis me

waar de mensen niet komen en ik

in een ander zal geloven

zelfs

altijd

gezichtsverlies

Tekst /// Teuntje Ott Beeld /// Winonah van den Bosch

mijn tranen zijn te huur, te koop,
te duur

terwijl ze me voor het raam
begluren

om te zien dat ik niet verander,

mezelf verwonder zonder krulslag of een gegeven
dans

als een sierlijk lijf dat zich niet laat
meten

beschrijf me op jouw manier,

zelfs in stille uren zie ik je
schoonheid pralen

zoals je me verankert,
ontmantelt

en zachtjes ver kent

me aankijkt doch amper
herkent

je bent de helft van wie je was en ik mis
de lach

van toen je me nog knuffelen kon,

vasthouden kon

hoe je me langzaam verslond tot ik in s t u k j e s
voor je viel

op de grond

ik loop de aarde rond, huil al m'n tanden
bloot

en trek mezelf uit om opnieuw te beginnen

met dezelfde lach

Het monster op de fiets

Dat ene studieboek zat het hele semester in mijn tas. Zijn functie reikte niet verder dan het versterken van mijn rugspieren. En nu, nét nu ik dat ding nodig heb, ben ik hem vergeten ergens aan de andere kant van de stad. Dat wordt dus racen op de fiets. Ik loop de Oudemanhuispoort uit de Oudezijds Achterburgwal op. Dankzij de weinige parkeervoorzieningen staat mijn fiets klassiek aan de brug geketend. Een strak dubbelslotbeleid maakt dat ik mijn fiets al vier jaar bij me heb weten te houden. Ik maak de fiets los en werp het kettingslot soepel om mijn stuur. Net voordat ik de fiets op spring maak ik oogcontact met een toerist uit een van de vele *red light district*-tourtjes. Hij staat midden op de brug van de Grimborgwal foto's te maken en weet precies wat hem te wachten staat. Hij kijkt me angstig aan als ik mijn fiets bestijg en de eerste beweging inzet.

Tekst /// **Jens van der Weide** Beeld /// **Lesine Möricke**

'Fietsstad Amsterdam' is zo pleonastisch als het maar kan. De gemeente Amsterdam telt meer fietsen dan inwoners, ruim 2300 kilometer fietsbare weg, 77 gestolen fietsen per dag en meer dan 12 duizend gebaggerde fietsen per jaar. Dit was een aantal cijfers dat mij nog lichtelijk verbaasde, maar verder is alles wel gezegd over de fietscultuur in Amsterdam. Althans, dat dacht ik dus. Ik hoor veel verhalen over hoe gevaarlijk de fietsers in Amsterdam zijn voor andere verkeersdeelnemers en zichzelf, maar toch mis ik iets. Iets dat me pas recent is overkomen.

In alle haast race ik de Grimborgwal op. De toerist springt opzij en ik ga rakelings langs hem heen. Mijn vaart neemt toe als ik de brug af fiets de Langebrugsteeg in. Weinig mensen kennen de Langebrugsteeg bij naam, maar elke Oudemanhuispoortstudent weet waar ik het over heb als ik zeg dat het het meest chaotische fietspad van Amsterdam is. Een straatje door een smalle steeg met een verwaarloosbare stoep aan de zijkant. Niet alleen voor fietsers, maar ook voor voetgangers – lees: toeristen – is het een belangrijke doorgang van de Wallen naar het drukke Rokin en andersom. Kortom: een hoop wandelende toeristen op het fietspad.

Met een flinke snelheid dendert mijn rammelende fiets de steeg in. De bel die ik speciaal

gekocht heb toen ik vaak door het drukke centrum moest gaan fietsen, doet haar toeristenafstotende werk. Een paar voetgangers springen geschrokken uit de weg, terwijl anderen hun metgezel wegtrekken. Ik schiet wederom rakelings langs de toeristen en schamp hier en daar een jas. Boos kijk ik de verbaasde toeristen aan. 'Hebben ze dan écht

Zodra ik afstap ga ik verder met mijn dag alsof ik niet net heb lopen tieren en vloeken op de rest van de wereld

niet door dat dit een fietspad is?', brom ik geërgerd als ik het Rokin op schiet.

Een compleet ander persoon

Wat een asociaal figuur op die fiets, zul je waarschijnlijk denken. Het gekke is dat ik dat ook denk – zeker als ik als voetganger zulke figuren tegenkom. Hetgeen me namelijk recent pas is overkomen is dat ik standaard boos en geërgerd raak als ik op de fiets zit. Sterker nog, ik merk dat ik verander in een compleet ander persoon zodra ik op de fiets stap. Zie het als een gedaanteverwisseling die niet langer duurt dan een fietstochtje. Geen verkeersdeelnemer is meer veilig voor mijn eigenwijsheid en frustratie. En dan heb ik het niet alleen over voetgangers, maar ook autobestuurders en andere fietsers. Ik fiets alsof ik weet dat de stad van mij, de fietser, is en ik bepaal wat de regels zijn. Zodra ik afstap ga ik verder met mijn dag alsof ik niet net heb lopen tieren en vloeken op de rest van de wereld. Hoe kan dit?

Amsterdam zit in een soort rare spagaat. Enerzijds is het een fietsparadijs. De infrastructuur is zo geregeld dat je op je stalen ros overal overwegend snel kunt komen. Bij de gemeente is het doorgedrongen dat fietsers de baas zijn. Met 'project Binnenring' moet de weg van de Czaar Peterstraat tot en met de Marnixstraat een fietsstraat worden, waar de macht van de fietser ook nog wet-

telijk vastgelegd wordt. De verkeersbrij bij Centraal Station voor de pont naar Noord, die zeker een eervolle vermelding verdient bij het onderwerp 'fietschaos', dient als mooi voorbeeld van hoe de fietser de toon zet als er juist geen regels zijn. De controlled chaos die de gemeente heeft ingezet is gewoon vrij spel voor de fietser met hier en daar een voorbijflitsende scooter. Toch werkt de chaos hier wel. Ook de ongesproken regels in de rest van de stad zijn vaak in het voordeel van de fietser. Voetgangers weten inmiddels dat zebrapaden een plek zijn om te stoppen voor fietsers en zodra ze een bel horen dat zij aan de kant moeten – die ene brutale Amsterdammer te voet daargelaten.

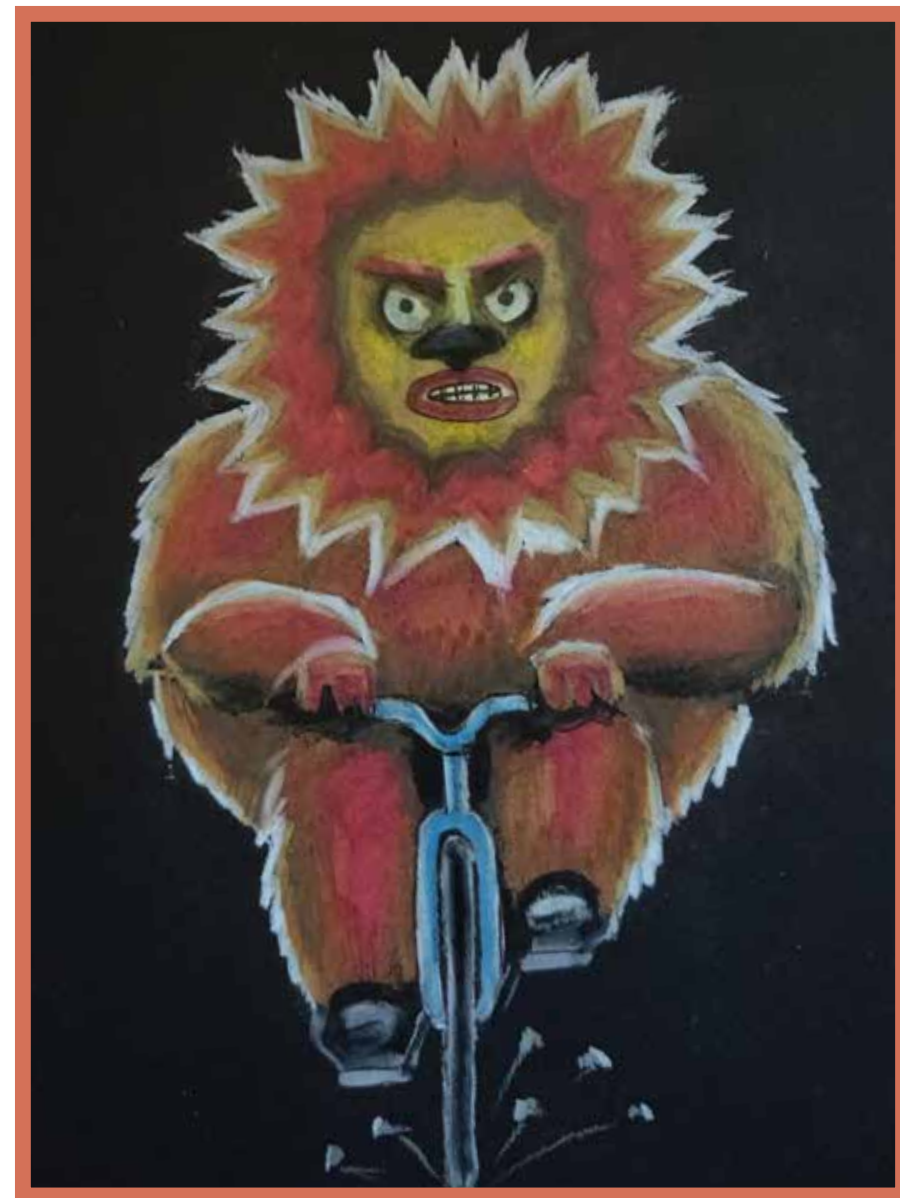
Slechtste fietsstad van Nederland

Daartegenover staat dat Amsterdam eigenlijk geen fijne stad is om doorheen te fietsen. De infrastructuur, hoewel goedbedoeld, is vaak helemaal niet zo vriendelijk voor fietsers. Amsterdam doet het verbazingwekkend slecht in alle top-10 lijstjes. De Fietsbond heeft zelfs twee jaar geleden Amsterdam nog uitgeroepen tot slechtste fietsstad van Nederland – gefeliciteerd, Utrecht. Hoe dat komt? De grootste kritiek is de grote 'omrijdfactor'. Ja die gele bordjes die je rechtsaf sturen terwijl je bijna te laat bent en rechtdoor moet. Daar hebben we er in Amsterdam dus veel van. Er gaat geen dag voorbij dat er niet

weer een stuk weg open ligt of een verzakte kademuur verstevigd wordt waardoor je moet omrijden. Natuurlijk mogen de onhandige toeristen in het centrum ook niet onbenoemd blijven. Ze schieten onwetend de weg op, wat vaak chaos creëert op het fietspad. Tel daarbij op dat de fietspaden onderhevig zijn aan bestelbusblokkades en venijnige tramporen – niet zelden tegelijk – en je hebt een fietsstad die minder lief is voor fietsers dan het imago je zou doen vermoeden.

Langzame linksfietsers of juist onverwachte VanMoofraketten bevorderen het fietsplezier niet bepaald

Ik denk dat het deze fietsspagaat is waardoor ik transformeer in een hoopje boosheid op mijn fiets. Ik spring vrijwel altijd met haast op de fiets en trap dan hard het centrum in. De wetenschap dat ik als fietser een boel te zeggen heb in het Amsterdamse verkeer maakt dat ik strijdlustig en zelfverzekerd op pad ga. Daarbij komt dan dat die tocht naar mijn eindbestemming een frustrerende bezigheid is. Als je al niet van je sokken wordt gereden door een taxi die vlak langs je scheert, staat er wel een auto geparkeerd op het fietspad of schiet er een verdwaalde voetganger onder je wiel. Andere fietsers zijn ook niet heilig overigens. Langzame linksfietsers of juist onverwachte VanMoofraketten bevorderen het fietsplezier niet bepaald. Het feit dat fietsen door Amsterdam helemaal niet zo makkelijk is als het lijkt in combinatie met het idee dat dat wel zou moeten zijn, creëert natuurlijk spanning. Een spanning die in mijn geval – en met mij ook zeker anderen – resulteert in een transformatie tot een monster op een fiets. ▲

“Wie mooi wil zijn moet pijn lijden”

Dat lichamen net zo inwisselbaar zijn als kleding voor de modewereld blijkt uit de terugkeer van het fenomeen ‘heroin chic’. Donkere kringen onder de ogen, glazige bleke huid, verwilderd haar, en bovendien een erg dun lichaam. De look werd niet alleen een gevolg van overmatig drugsgebruik, maar ook de ‘gewone’ vrouw ambieerde haar. Mode en fysieke schoonheidsidealen zijn onlosmakelijk met elkaar verweven. ‘Beauty follows fashion’, schrijft feminist en schrijfster Naomi Wolf in *The Beauty Myth*. En hoewel beide vaak worden bestempeld als iets oppervlakkigs en vrouwelijks, laat het fenomeen van *the male gaze* zien dat mannen ook een belangrijke rol spelen bij het bepalen van het schoonheidsideaal, vooral bij vrouwen.

Tekst /// **Eline van Huizen** Beeld /// **Nina Teule**

Heroin chic

De term ‘heroin chic’ komt uit de jaren 90. Supermodel Kate Moss maakte deze look destijds meer mainstream door met dit uiterlijk in een Calvin Klein campagne te poseren, waarna voornamelijk vrouwen dit overnamen. Het was een tijdperk waarin diëten de norm was en vrouwen die niet aan het ultradunne ideaal konden voldoen, werden dik genoemd. Deze tijdgeest en de *fatphobia* die toen heerste is goed te zien in de film *Bridget Jones’s Diary*. Hierin is de hoofdpersoon Bridget constant aan het diëten en wij als publiek moeten geloven dat Bridget te dik is. Bridget was pas blij met zichzelf tot ze op haar ideale gewicht zat en gaf het publiek van de film dezelfde boodschap mee: je bent alleen mooi als je dun bent. Het fenomeen van veranderende schoonheidsidealen in verschillende culturen of tijdperiodes is niets nieuws onder de zon, maar toch voelt de herintrede van heroin chic die nu plaatsvindt als een stap terug.

Body positivity

Als tegenreactie op de ongezonde heroin chic look kwam de *bodypositivity*-movement op. *Curvy* supermodellen zoals Ashley Graham maakten naam voor zichzelf en vertelden dat ze trots waren op hun lichaam. Het dun-dunner-dunst uit de jaren 90 en begin 2000 maakte plaats voor meer rondingen op het lichaam. Vrouwen mochten stoppen met diëten en hun natuurlijke vormen omarmen. Dat was de boodschap, althans. De praktijk bleek, zoals wel vaker, toch anders. Hoewel de mededeling was dat mensen blij moesten zijn met hun eigen lichaam, werd er vaak hulp van buitenaf gezocht om dit te veranderen. Met de Kardashians als blauwdruk voor het nieuwe curvy uiterlijk, grepen vrouwen naar plastische chirurgie zoals de *Brazilian Butt Lift* of een borstvergroting. Allemaal om te kunnen voldoen aan de nieuwe standaard. Zelfs de Kardashians sloegen door in het schoonheidsideaal dat ze zelf hadden gecreëerd, dus ook zij gingen onder het mes om hun uiterlijk te veranderen. Het curvy ideaal bleek echter ook een tijdelijke trend te zijn. De Kardashians lieten hun implantaten eruit halen en leken daarmee afstand te willen doen van hun curves. De modellen die dit seizoen de catwalk opgestuurd worden zijn veelal slank, er is weinig diversiteit in lichaamstypen te zien. Het lijkt een opening van een nieuw tijdperk met een nieuw schoonheidsideaal. Of eigen-

lijk, een oude uit de jaren 90. De terugkeer naar een dun lichaam is ook de terugkeer naar wat door (de meeste) mannen als begeerlijk wordt beschouwd in een vrouwenlichaam. Dit is helaas het tegenovergestelde van de *bodypositivity*-movement; een poging van vooral vrouwen om de regie terug te krijgen over wat als een mooi lichaam beschouwd kon worden, een lichaam waarvoor ze zichzelf niet hoefden uit te hongeren.

Ze internaliseren daarmee de mannelijke kijk op wat als mooi wordt beschouwd

De schoonheidsmythe

Anna Roos van Wijngaarden beschrijft in modetijdschrift *Harper’s Bazaar* de schoonheidsmythe uit het boek *The Beauty Myth* van Naomi Wolf. Van Wijngaarden beargumenteert hoe schoonheid voornamelijk over mannen en gedrag gaat in plaats van over vrouwen en uiterlijk. Het feit dat het nog steeds de mannen zijn die kijken en de vrouwen vooral gebruikt worden om naar te kijken maakt onzeker. ‘Je geeft als vrouw je macht en autonomie weg. Je laat anderen beslissen wie je mag zijn en hoe je je voelt,’ stelt van Wijngaarden. Het bekritisieren van de modewereld en hun onmogelijke standaarden lost daarom helaas niks op, omdat het slechts een weerspiegeling is van wat er in de maatschappij leeft, en in onze huidige maatschappij zijn het nog vaak mannen die de beslissingen maken. Dat

wil echter niet zeggen dat mannen niet net zo goed te lijden hebben aan een onmogelijk schoonheidsideaal. Ook zij zijn slachtoffer van een industrie die geld wilt verdienen aan ieders onzekerheid.

The male gaze

Wolf noemt schoonheid ‘the last, best belief system that keeps male dominance intact’. *The male gaze* is hier een goed voorbeeld van. Het is een term die bedacht is door filmcriticus en feminist Laura Mulvey. Mulvey stelt dat mannen andere dingen als aantrekkelijk of mooi beschouwen dan vrouwen. Hierbij wordt vanuit het oogpunt van de heteroseksuele man gekeken en worden vrouwen geseksualiseerd en geobjectiveerd. Het perspectief van de male gaze wordt vaak als marketingtool ingezet bij de mode-, cosmetica-, maar ook de filmwereld. Vrouwen worden geseksualiseerd met als doel om meer kleding, make-up of films te verkopen. Vrouwen krijgen dit geïdealiseerde beeld voortdurend via verschillende platforms zoals sociale media, films of reclames te zien. Ze internaliseren daarmee de mannelijke kijk op wat als mooi wordt beschouwd. Hiermee dicteren mannen bewust of onbewust de huidige schoonheidsstandaard voor veel vrouwen. Dit betekent niet dat alle vrouwen klakkeloos dit gemaakte ideaal overnemen, er is ook veel actief verzet tegen dit ideaalbeeld.

Actrice Meryl Streep sprak over de male gaze in een interview met modetijdschrift *Vogue*: ‘We want girls to be free, we want them to be proud, we want them to be female... you put them in danger by not informing them about the male gaze and how it works

on young girls.’ Want de male gaze kan schadelijk zijn, vooral voor jonge vrouwen. Ze gaan eruitzien en gedragen zich zoals ze denken dat het hoort, zoals het plaatje dat ze op de tv of op sociale media zien. Deze beelden zijn zonder dat ze het doorhebben aangepast aan wat mannen als mooi beschouwen. Wat ze zelf mooi vinden of als het ideaal beschouwen wordt hiermee genegeerd en vergeten. Het gaat verder dan alleen uiterlijk, ook het karakter van de ideale vrouw wordt geschetst. Dit wordt fantastisch beschreven tijdens een monoloog van hoofdpersoon Amy Dunne in de film *Gone Girl*: ‘Cool Girl. Men always use that, don’t they? As their defining compliment. She’s a Cool Girl. Cool Girl is hot. Cool Girl is game. Cool Girl is fun.’ Amy Dunne had zichzelf aangepast aan wat zij dacht dat haar man wilde, aan wat zij dacht dat hij als de ideale vrouw beschouwde. Zij had de male gaze compleet geïnternaliseerd. Deze film gaf hiermee kritiek op de wijze waarop veel vrouwen zichzelf aanpassen voor een man, vaak zonder het zelf door te hebben - en op de manier hoe mannen het ideaalbeeld voor veel vrouwen bepalen.

Tegen de geschiedenis in

Dat niet iedereen hetzelfde mooi vindt is een gegeven, en dat schoonheidsidealen constant aan het veranderen zijn en blijven ook. Ook de male gaze verdwijnt niet zomaar, maar laten we er nu voor proberen te zorgen dat deze idealen niet ten koste gaan van iemands gezondheid, zowel mentaal als fysiek. Ook al gaat dat tegen de geschiedenis in, want zelfs Plato schreef ooit in *Symposium* hoe vrouwen altijd hebben geleden in het belang van schoonheid. ▲

Baantjer laat een veranderd Amsterdam zien

In tijden van grote onzekerheden en veranderingen grijpen mensen naar tradities. Ook ik werd tijdens een zoveelste ontwrichtende lockdown gegrepen door nostalgie en begon met het her kijken van de televisieklassieker *Baantjer*. Deze twaalf seizoenen durend Amsterdamse politieserie is voor mij jeugdsentiment ten top. Thuis keken we Baantjer vroeger niet alleen omdat het een heerlijk slappe detective was, maar evengoed omdat het zo ontzettend Amsterdams was. We maakten er een spelletje van om bij elke scène de locatie zo snel mogelijk te raden. Dat bleek bij het her kijken een stuk lastiger, omdat de stad gedurende twintig jaar behoorlijk is veranderd. De transformatie van Amsterdam is meer alomvattend dan enkel een verandering van de plattegrond, het raakt aan de ziel van wat Amsterdam is. Steeds vaker wordt er geklaagd dat Amsterdam, Amsterdam niet meer is. Tijd om Amsterdam eens goed onder de loep te nemen. Hoe is de stad veranderd?

Tekst /// **Afra van Oijen** Beeld /// **Fieke de Groot**

Terug naar *Baantjer*. Toen ik op de basisschool zat keek ik elke vrijdagavond met mijn ouders en een gigantische bak chips hoe bij rechercheur 'De Cock met C-O-C-K' en zijn compagnon 'Vledder' in hun koekblik van een auto door de stad scheurden. Als ze er niet uitkwamen met het oplossen van de moord gingen De Cock en Vledder naar café Lowietje voor een borreltje. Hier zaten ze dan met de handen in hun haren aan de bar. Vervolgens zorgde een rake Amsterdamse opmerking van kroegbaas, Lowietje, er indirect voor dat er een belletje ging rinkelen waardoor ze de waarheid eindelijk boven tafel wisten te krijgen. Pilsjes kostten tijdens de hoogtijdagen van *Baantjer* nog zo'n 2,80 gulden (gelijk aan € 1,30), mobiele telefoontjes waren net zo groot als schoenen met antennes en de oude vertrouwde gele trams waren onderdeel van ons straatbeeld. Niet alleen deze zaken zijn veranderd, want bij het herbekijken bleek dat het stadsgezicht inmiddels bijna onherkenbaar is.

Westerdok is voor mij een vanzelfsprekend stukje Amsterdam, maar in *Baantjer* uit de jaren 90 bestond dat nog uit een braakliggend industrieterrein. In dezelfde scène wordt het uitzicht over 't IJ in beeld gebracht, waar de enige opvallende gebouwen bestonden uit de A'dam toren en het Centraal Station. Het hedendaagse Amsterdam heeft niet de meest

indrukwekkende skyline in vergelijking met andere steden. Toch, in vergelijking met het Amsterdam uit *Baantjer*, geeft de toevoeging van gebouwen zoals het Eye (geopend in 2012), het gerechtshof Paleis IJdok (geopend in 2013) en Muziekgebouw aan het IJ (geopend in 2005) een grootstedelijke allure die voorheen ontbrak.

Ondanks het gebrek aan ruimte in ons kleine land heeft de gemeente Amsterdam nieuwe wijken uit de grond gestampt en ruimte in bestaande wijken beschikbaar gemaakt voor nieuwe hoogbouwprojecten. Dat is hard nodig want sinds 2000 is het inwoneraantal met drieëntwintig procent gestegen en er wordt verwacht dat de eerste miljoen inwoners voor 2030 gepasseerd wordt.

Ook heeft Amsterdam de eilanden bij zich getrokken. Zo is in de afgelopen twintig jaar IJburg aangelegd, Zeeburg uitgebreid en zijn deze plekken verbonden met het Oostelijk havengebied. Westerdok is een nieuwbouw pareltje geworden en vlak daarnaast zijn de Houthavens veranderd in een gloednieuwe Vinex-wijk. Ook worden er op plekken zoals het NDSM-terrein en de Zuidas vooral in de hoogte gebouwd, met als kers op de taart het prijswinnende gebouw *The Valley* (geopend in 2022) op de Zuidas. Toch kan de bouw van nieuwe woningen nog steeds de demogra-

fische groei niet bijbenen en zijn de nieuwbouwprojecten vaak niet toegankelijk voor alle Amsterdammers. Wonen in The Valley is bijvoorbeeld vooral weggelegd voor voetballers, rijke expats en influencers. De prijzen van woningen schieten de lucht in, waardoor wonen in Amsterdam steeds meer een privilege begint te worden dat weggelegd is voor mensen met een rijkelijk gevulde portemonnee.

Het is dan ook niet gek dat deze ontwikkelingen tegenbewegingen uitlokken. Want ondanks de hoge woningnood en stijgende woningprijzen stonden er in Amsterdam volgens het CBS in 2022 alsnog negentien duizend woningen leeg. Waar Amsterdam van oudsher een beruchte krakersbeweging had met als hoogtepunt de kroningsrellen van 1980, 'Geen Woning, Geen Kroning', is de krakersbeweging de laatste decennia uitgedoofd. In 2017 werd het oudste kraakpand van Amsterdam, het slangenpand, ontruimd. Het slangenpand met haar prachtige kleurrijke muurschildering werd toen gesloopt en vervangen door doorsnee nieuwbouw. Iets wat voor veel Amsterdammers symbool stond voor het letterlijke kleurverlies van Amsterdam.

Vijf jaar geleden is er weer nieuw leven in de krakersbeweging geblazen. De jeugdige

krakers leken vooral de afgelopen maanden de wind in de zeilen te hebben met het kraken van panden in de Vossiusstraat, de Leidsestraat, de Nieuwezijds Voorburgwal en op de Plantage middenlaan. Ook leken ze ondanks de aangescherpte regelgeving tegen kraken op meer sympathie te kunnen rekenen. De toenemende kloof tussen arm en rijk in Amsterdam is namelijk een dilemma dat steeds meer aandacht krijgt in de politiek en de media. Het kraakpand op de Vossiusstraat won in het vorig najaar een rechtszaak tegen ontruiming, omdat de eigenaar op de Russische sanctielijst stond. Daarnaast won het kraakpand op de Nieuwezijds Voorburgwal aan populariteit door zich te profileren als creatieve broedplaats. Met een groot aantal volgers op sociale media wisten ze ook de interesse op te wekken van gevestigde culturele instellingen zoals de Melkweg en Paradiso. Van een samenwerking kwam uiteindelijk niets terecht, omdat alle kraakpanden behalve die in de Vossiusstraat alweer ontruimd zijn.

Amsterdam is in trek en stijgende woonprijzen zijn het gevolg. Niet alleen vanuit de rest van Nederland trekken er mensen de stad in, maar ook de komst van expats draagt bij aan

de groeiende vraag naar woningen. Stedelijk geograaf Willem Boterham uitte zijn zorgen in dagblad *Parool*. Het toenemend aantal hoogopgeleide expats zou door kort verblijf de sociale cohesie in de stad verminderen. Hetzelfde geldt voor yuppies die over het algemeen een aantal jaren in een buurt als De Pijp wonen tot ze (vaak buiten de stad) groter willen wonen. Niet alleen Willem Boterham is bezorgd, want kranten staan vol aan opiniestukken, interviews en reportages over deze problematiek.

Ook in de straatkunst is de verandering van Amsterdam een centraal thema. In de coronatijd waren er diverse plekken in de Pijp beklad met de leus 'Alle yuppies De Pijp uit'. Van deze tekst werden uiteindelijk zelfs T-shirts verkocht. Het verbaast me dat mijn ouders, die ex-Pijp-bewoners zijn die al jarenlang uitschreeuwen hoe verpest de Pijp is, hier nog geen exemplaatje van hebben.

Ook straatkunstenaars Tycho en Hans de Tweede winnen publiciteit met hun provocerende kunst die doen denken aan de acties van de Provo's uit de jaren 60. De Provo's zetten zich voornamelijk af tegen de bekrompen Nederlandse burgercultuur. Dit deden ze

door middel van ludieke acties die op pientere wijze de werking van de Nederlandse rechtsstaat en de vrijheid van burgers aan de tand voelden. Tycho en Hans de Tweede geven politiek geëngageerde kritieken op eenzelfde soort ludieke, humoristische manier. Zo proberen ze om Amsterdammers in de publieke ruimte te confronteren met het kleurverlies van hun stad. Onderwerpen zoals gentrificatie, het ontstaan van een monocultuur, en het overtoerisme met alle bijbehorende nutellashops zijn passeren hun revue. Hun gezamenlijk werk, *het Amsterdamse Rat van (On)fortuin*, was dusdanig populair op het Woonprotest van 2021 in het Westerpark dat het in 2022 op Lowlands stond en is aangekocht door het Amsterdam Museum. Met een draai aan het rad wordt je lot bepaald als jongvolwassene op de Amsterdamse woningmarkt waarbij je kunt terecht komen binnen een spectrum 'verhuizen naar Almere' tot 'rijke papa en mama kopen een pandje voor je'.

Toch vinden Tycho en Hans de Tweede het ook belangrijk om een ode te brengen aan Amsterdam en te benadrukken dat niet alle veranderingen slecht zijn. Hier kan ik me volledig in vinden, want zolang je veel te laat en in nachtcafé Mazzeltot aan de bar kan hangen, is De Pijp wat mij betreft nog steeds De Pijp. Daarnaast heb ik zelf akelig veel yuppentrekjes overgenomen, aangezien ik rondscheur op de vreselijke VanMoof op weg naar yoga en *High Studios* klasjes, waardoor ik misschien niet de autoriteit heb om de ver yupping in Amsterdam te bekritisseren. Los van mijn persoonlijke ontwikkeling tot semi-yup, zijn sommige ontwikkelingen in de stad gewoon fijn. Zo zijn er mensen die zeggen dat Amsterdam geen rafelrandjes meer heeft zoals wereldsteden als Parijs en Londen. Begrijp me niet verkeerd, de stad moet absoluut toegankelijk blijven voor iedereen en de ontwikkelingen van de afgelopen jaren brengen de diversiteit absoluut in gevaar.

Maar niet alles was vroeger beter. Want vroeger liepen de 'heroïnehoertjes' achter Centraal, waren er maar weinig echt goede restaurants en was de luchtkwaliteit in sommige straten waar het verkeer dagelijks vaststond echt niet te harden door alle uitlaatgassen. Geef mij dan maar de nieuwe boulevard achter het Centraal waar je ook 's nachts nog veilig kan fietsen, schone straten dankzij vuilniscontainers, en alle mooie horecazaken die er gekomen zijn, ook al zijn ze afgeladen met yuppies en hipsters. ▲

In de armen van Morpheus

De Nederlandse taal barst van de mooie, vreemde, bijzondere en wanstaltige woorden en uitdrukkingen. Elke maand pluist Babel er een uit. Deze maand staat in het teken van 'Metamorfose', dus een klein talig uitstapje naar de dichter Ovidius kan natuurlijk niet uitblijven.

Tekst /// **Jens van der Weide** Beeld /// **Winonah van den Bosch**

Het enorme dichtwerk genaamd *Metamorfosen* (8 v.Chr.) van Publius Ovidius Naso (43 v.Chr. - 18 n.Chr.), is een belangrijk werk in de Latijnse literatuur. Het brak met gewoontes en valt tot op de dag van vandaag moeilijk te vatten in een genre. Hoewel epos de meest gebruikelijke term is overstijgt het dit genre door zijn lengte en inhoud. Het omvat 250 mythen in vijftien boeken. Ovidius vertelt een ambitieus verhaal dat reikt van het ontstaan van de wereld tot aan de Romeinse keizers van zijn tijd. De mythen, waarin Romeinse goden vaak de hoofdrol spelen, zijn allemaal verbonden met het thema van gedaanteverwisseling.

Het is een klein stukje als je kijkt naar de grootte van het dichtwerk, maar in boek 11 staat een verhaal over het 'land der dromen'. Bij de rivier de Lethe bevindt zich een grot gehuld in een deken van papaverbloemen. Dit is het huis van Somnus, de god van de slaap, en zijn zonen. Eerder in *Metamorfosen* bleek dat de hoogmoedige Ceyx is gedood door de rancuneuze Zeus. Iemand moest Alcyone, de vrouw van Ceyx, laten weten dat haar man is overleden op zee. De godin Iris klopt bij Somnus aan om om hulp te vragen. Somnus, te lui en te moe, heeft keuze uit zijn duizend zonen om de dromen van Alcyone te bezoeken en haar het slechte nieuws te brengen. Phobator kan zich transformeren in dieren en Phantasos weet zich om te toveren tot stenen, water en bomen. Wat Somnus echter nodig heeft is iemand die zich kan veranderen in Ceyx zelf. Hij wijst Morpheus aan alvorens hij weer terugvalt in een diepe slaap. 'Geen ander als hij was bekwaam om van wien men hem aanwees, gang na te bootsen, gelaat en geluid en de wijze van spreken' (1923 vert. H.J. Scheuer), luidt een vertaald citaat.

Morpheus ontdoet zichzelf van zijn vleugels en hult zich in de gedaante van Ceyx, doodsbлек en met een baard nat van het zeewater. Als Alcyone slaapt, brengt Morpheus haar een bezoek. Van Ceyx zelf moet ze horen dat hij is overleden op zee en dat hij is afgedaald naar Tartarus, de onderwereld. Alcyone wil niet dat Morpheus weggaat, want dan verdwijnt haar Ceyx voorgoed. Morpheus' taak zit er echter op en hij verdwijnt. Alcyone schrikt wakker. De ontroostbare Alcyone ziet geen leven zonder haar Ceyx en geeft zichzelf ook aan de zee. Het verhaal gaat dat de goden Ceyx en Alcyone uit compassie hebben veranderd in twee ijsvogels. Halcyon en Ceyx zijn in de biologie twee geslachten van de ijsvogel zoals wij die kennen.

Vanwaar dit treurige verhaal? Ovidius' personage, Morpheus, komt namelijk ook voor in een relatief onbekende maar toch heel mooie uitdrukking in de Nederlandse taal: 'In Morpheus' armen liggen'. Dit betekent iets als 'in diepe slaap zijn'. Als je tijdens het slapen droomt over een bekend persoon dan kan het zomaar zijn dat de bedrieglijke Morpheus je een bezoekje brengt. Als zijn taak er weer op zit laat hij je beduusd achter, met een gevoel van: 'jeetje, die droom voelde echt'. ▲

